

Атлантична
Рада України

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

Фонд
Фрідріха Еберта

*З нагоди візиту в Україну
Генерального Секретаря НАТО
лорда Джорджа Робертсона*

НАТО після Вашингтонського самміту: можливості для Європи

Матеріали зустрічі експертів

Київ - 2000

A 01 - 00340

**Міжнародна зустріч експертів
"НАТО після Вашингтонського самміту:
можливості для Європи"**

Організатори:

- Атлантична Рада України
- Фонд Фрідріха Еберта

1-2 березня 2000 р. Києві відбулася міжнародна зустріч експертів "НАТО після Вашингтонського самміту: можливості для Європи", ініційована Атлантичною Радою України та Бюро Фонду ім. Фрідріха Еберта зі співробітництва з Україною

Матеріали зустрічі експертів видані за підтримки бюро Фонду Фрідріха Еберта зі співробітництва з Україною

*У виданні використані тексти докладів,
а також фрагменти стенограм виступів учасників конференції*

Атлантична Рада України, 2000

Україна,
м. Київ
вул. Мельникова 36/1, кімн. 122.
Тел./факс: (044) 211-45-39
E-mail: acu@gilan.uar.net

ЗМІСТ

Програма зустрічі експертів «Нато після Вашингтонського самміту: можливості і перспективи»	4
Виступ Генерального секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона	5
Вітальне слово Вадима Гречанинова Президент Атлантичної Ради України	11
Вітальне слово Вінфріда Шнайдера-Детерса Голова Бюро із співробітництва в Україні Фонду Фрідріха Еберта	12
Международная безопасность, состояние и перспективы сотрудничества Украины и НАТО В.А. Гречанинов	13
Відносини Україна – НАТО Ханс-Петер Аннен	21
Міжнародне військове співробітництво потребує впровадження нових ідей О. Авраменко	23
Развитие особых отношений Украины с НАТО и военно-политический кризис в бывшей Югославии В. Павлов	24
The NATO - Ukraine Partnership: problems, achievements and perspectives Oleksandr Potekhin	31
Україна: суперечливість зовнішньополітичних пріоритетів О. Дергачов	53
Об'єднана Європа від Атлантики до Луганська: підстави, перспективи та реалії П. Жовніренко	58
НАТО в зеркале общественного мнения жителей Восточной Украины (по результатам социологических опросов) А. Крапивин, Е. Иващенко	61
Some lessons drawn from the reforms in Hungarian Armed Forces Dr. György Csabai	64

Громадська думка щодо співпраці з НАТО	73
Л. Філонов	
Хронологія відносин України з НАТО	75

Атлантична Рада України
Асоційований член

Бюро зі співробітництва в Україні
Фонд Фрідріха Еберта

З нагоди візиту в Україну
Генерального Секретаря НАТО
лорда Джорджа Робертсона

НАТО після Вашингтонського самміту: можливості для Європи

Зустріч експертів

Програма

28 січня, 2000
Малий зал

8:45 – 9:00	Виступ Генерального Секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона
	Бібліотека (Зал № 2)
9:30 – 10:00	реєстрація учасників
10:00 – 10:15	вступне слово: В. Гречанинов, Президент Атлантичної Ради України О. Кокосинський, Віце-Президент Атлантичної Ради України В. Шнайдер-Детерс, Голова Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Фрідріха Еберта
10:15 – 11:00	Перше засідання: Провідні тенденції процесу розвитку НАТО (Представники Посольств країн-членів НАТО в Україні)
11:00 – 11:40	розширення НАТО: досвід та перспективи (Представники Посольств нових країн – членів НАТО) Обговорення
11:40 – 12:00	Перерва на каву
12:00 – 13:00	Друге засідання: Співробітництво Україна-НАТО: розвиток та перспективи (Представники МЗС України, Міністерства економіки України, інших державних установ)
13:00 – 13:30	Громадянський вимір програми "Партнерство заради миру" та громадська думка в Україні щодо співробітництва Україна-НАТО (Представники недержавних організацій) Обговорення Висновки та підведення підсумків зустрічі

**Виступ Генерального секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона
в Інституті міжнародних відносин**

Київ, 28 січня 2000 року.

Високоповажні послі, пані та панове !

Перш за все, хотів би зазначити, що мені надзвичайно приємно бути тут сьогодні. Це мій перший візит в якості Генерального секретаря НАТО. Те, що я прибув сюди всього після трьох місяців роботи на цій посаді є ознакою величезного значення, яке я особисто надаю відносинам між НАТО та Україною.

Проте, я не єдиний посадовець НАТО, що має нагоду відчувати легендарну українську гостинність. За кілька тижнів Північно-атлантична рада—найвищий політичний орган НАТО - також відвідає Україну. Обидва візити символізують ті зміни, що відбулись в Європі з кінця періоду конфронтації між Сходом та Заходом. Обидва візити мають на меті ще раз ствердити ідею, що є дуже дорогою для нас: НАТО і Україна – партнери. Впевнена в собі та демократична Україна має стратегічне значення для всього континенту. Ми маємо спільний інтерес у тому, аби Україна була сильною, стабільною, суверенною і безпечною.

Але в чому конкретно полягає безпека сьогодні. Очевидно, що безпека держави більше не вимірюється виключно могутністю її збройних сил. Ми все більше усвідомлюємо, що внутрішня ситуація може визначати майбутнє країни принаймні в такій же мірі як і зовнішні події. Тільки країна, що забезпечила рівновагу між внутрішньою стабільністю та зовнішньою безпекою, може по праву називатися безпечною. Розпад Радянського Союзу є яскравим підтвердженням цього: СРСР був військовою потугою, проте його соціальна споруда була слабкою. Тож, чи був він коли небуť дійсно безпечним?

Більш свіжим горезвісним прикладом є Югославія. Думаю, справедливим є твердження, що Балкани виглядали б сьогодні зовсім по-іншому, якби Белград обрав шлях серйозних політичних та економічних реформ десять років тому. Якби Югославія взяла курс на демократію, національну терпимість та права людини, вона б не стала тим, чим є сьогодні : уламком від колишньої території, країною-парією, злиденною і, фактично, у стані війни з самою собою. І ні солдатам НАТО, ні солдатам України не довелося б сьогодні ризикувати своїм життям, допомагаючи населенню Косова відновлювати гідне та безпечне життя.

В наш час, більше ніж будь коли, спроможність сучасної держави до виживання визначається її внутрішньою стабільністю – її економічним розвитком, сталістю демократичних процесів і верховенства права та вмінням вправно вирішувати делікатні етнічні питання. Вона також визначається тим, настільки ефективно ця країна спроможна встановити дружні стосунки зі своїми сусідами. Звичайно, військова потужність залишається важливим і необхідним атрибутом держави, але вона ніколи не зможе замінити політичні та економічні реформи.

Україна послідовно дотримувалась цієї логіки. Коли ваша країна здобула незалежність, вона розпочала докорінну перебудову. Цей шлях вона починала далеко не в придавлених умовах. Очевидно, труднощі, з якими ви стикалися, часом здавалися вам нездоланими. І все ж, за декілька років Україна змогла зарекомендувати себе шанованим гравцем на міжнародній арені. Своїм курсом на демократичні та економічні реформи, вправною політикою щодо етнічних меншин, своєю відповідальністю та далекоглядністю, гідною великої Європейської країни, Україна утвердила себе як життєздатна держава. Вона також довела, що політика поступової інтеграції в Європейській структурі та дружні взаємини з Росією не виключають одне одного.

Україна досить скоро ухвалила ряд ключових рішень, що унеможливили повернення до минулого. Одним з таких рішень було приєднання до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї у статусі без'ядерної держави. Ще одним стало врегулювання з Росією складних питань, щодо Чорноморського Флоту та статусу Севастополя. Ці рішення, а також підписання двосторонніх угод з Румунією та Польщею підтверджують рішучість України в проведенні активної політики безпеки, що базується на співпраці.

Безумовно, ні для України, ні для Європи відому перехідний період ще не завершено. Все ще існує прогалина між заможною Західною Європою та менш заможним Сходом. Все ще існує прогалина між демократичними ідеалами та перешкодами реального життя. Але якщо у нас є компас, якщо ми орієнтуємося у просторі, якщо ми маємо спільну мету, то шлях зрештою приведе нас до неї.

Разом НАТО та Україна спроможні досягти успіхів, яких не змогли б досягти поодиночі. НАТО може допомогти Україні у виконанні найскладніших проектів реформ. НАТО також може сприяти створенню сприятливих умов безпеки, необхідних для України, щоб зосередитись на внутрішніх реформах. Оскільки, як говорив один з моїх попередників, безпека – це кисень для демократії.

Україна, в свою чергу, може використати свої стосунки з НАТО, щоб накреслити свій власний, особливий шлях у нову Європу. Вона також може використати свої стосунки з НАТО, щоб збільшити свій внесок у Європейську безпеку через шляхом спільного розв'язання майбутніх проблем.

Саме ці аргументи стимулювали розвиток відносин між НАТО та Україною з моменту набуття Україною незалежності у 1991 році. Вони привели нас до участі України в програмі НАТО "Партнерство заради миру" та підписання Хартії України-НАТО. Якщо врахувати, з чого ми починали 9 років тому, то на сьогодні зроблено великий поступ.

Ніде це не проявляється так практично і очевидно як на Балканах, де солдати Альянсу служать пліч-о-пліч з українськими солдатами, щоб забезпечити надійний мир для населення регіону.

Я, звичайно, свідомий того, що багато хто в Україні мав сумніви, щодо дій НАТО. І дійсно, рішення про застосування сили проти Белграда було найбільш суперечливим історії НАТО. Ми знали, що дехто звинуватить нас у тому, що НАТО диктує свої закони. Ми також знали, що особливо в країнах, що нещодавно здобули незалежність, наше рішення викличе занепокоєння, що НАТО підриває усталену концепцію державного суверенітету.

Все це ми знали. І все ж ми відчували, що необхідно діяти, оскільки у нас немає вибору. Після майже десяти років конфлікту на Балканах, після майже десятиліття нескінченної трагедії ми змушені були підвести рису. Ми відчули необхідність чітко і однозначно заявити: політиці етнічних чистень та масових вигнань немає місця в Європі 21-го століття. Ми випробували усі дипломатичні засоби, у тому числі і спробу України урезонити президента Мілошевіча. Та, врешті-решт, у нас не залишилося жодної альтернативи окрім рішучих дій.

З самого початку було зрозуміло, що дії НАТО будуть виключенням з правил, а не спробою запровадити нові правила. Всі члени Альянсу життєво зацікавлені в тому, щоб міжнародний порядок був передбачуваним. Вони всі високо цінують свій національний суверенітет, так само як і ваша держава. Але особливі обставини Косівської кризи не вписувалися ні в які традиційні категорії. Дійсно, найбільш вдало про це висловився Генеральний секретар ООН, який сказав, що "ніякий уряд не має права ховатися за національний суверенітетом, щоб порушувати людські права чи фундаментальні свободи своїх народів".

Оглядаючись назад, можна сказати, що правильність нашого рішення підтвердилася подальшим перебігом подій. Завдяки діям НАТО не тільки було припинено етнічні чистеньня, а й розпочато зворотний процес. На сьогоднішній день понад 800 000 біженців повернулися до

Косово. Так, рівень насильства ще залишається високим, залишається чимало ненависті та помсти. Але ми сповнені рішучості змінити це. Ми сповнені рішучості закласти підвалини для самодостатнього миру – так само, як ми робимо у Боснії. Люди у цьому зруйнованому війною регіоні мають право на свій шанс. Ми повинні дати їм цей шанс.

"Ми" – означає не тільки 19 країн НАТО. "Ми" – це багато країн в усій Європі і навіть за її межами. "Ми" – це також і Україна. Дійсно, саме підтримка дій НАТО нашими партнерами, у тому числі й Україною, стала найяскравішим проявом солідарності у новій Європі. Підтримка, яку нам надали партнери, попри всі внутрішні сумніви та економічні негаразди, була переконливою ознакою того, що наші країни не тільки поділяють один континент, але й мають спільні цінності.

Відносини між НАТО та Україною мають чималий потенціал, яким це належить скористатися, - потенціал, який ми маємо використати у повній мірі.

Дозвольте мені підтвердити сказане кількома прикладами.

Спочатку про оборонну реформу та економічні аспекти оборони. Прозорість збройних сил, демократичний контроль над ними та їх повна відповідальність є невід'ємною частиною зрілої демократії. При використанні військовими сучасних технологій управління обмежені ресурси використовувались би ефективніше.

За цих причин, оборонна реформа повинна стати одним з ключових питань політичної та економічної трансформації в Україні. Ця реформа буде болючою. Але як свідчить мій досвід роботи на посаді Міністра оборони Великої Британії, реформу збройних сил може бути реалізовано, якщо вона глибоко продумана і якщо військові чітко знають, що на їх чекас в майбутньому. З метою сприяння цьому процесу, НАТО та Україна створили Спільну робочу групу з оборонної реформи.

Використовуючи цей механізм, НАТО може допомогти Україні. Але дозвольте мені наголосити, що "допомагати" не означає "нав'язувати". НАТО не прагне нав'язати свої погляди з цього питання будь кому. Ми навіть не маємо єдиної "Натівської моделі" оборонної реформи чи економічної конверсії. Кожна з 19 країн Альянсу виробляла власний підхід з урахуванням своїх національних потреб та досвіду. І все ж, ми вважасмо, що НАТО може слугувати певним фондом ідей та досвіду, до яких Україна могла б долучитися в процесі розробки власних реформ.

Другою сферою співпраці, що потребує подальшого розвитку є військово-співробітництво в межах "Партнерства заради миру". За 6 років свого існування ця програма стала найбільш амбіційним проектом військової співпраці на нашому континенті. Двадцять

чотири країни-партнери, від Швеції до України і від Молдови до Швейцарії співпрацюють з 19-ма державами Альянсу. Подібної програми не існує більше ніде. Готуючи країни-партнери до можливого розгортання своїх сил поряд з силами Альянсу для виконання миротворчих чи гуманітарних операцій, ми тим самим збільшуємо резерв формувань, готових до ефективного врегулювання кризових ситуацій в Європі.

Україна ще на початкових етапах включилася в програму Партнерства. Вона надала свою територію для проведення кількох навчань в межах ПЗМ, та ще в більшій кількості навчань взяла участь сама. Співпраця між НАТО та Україною у плануванні на випадок надзвичайних ситуацій також набирає сили. Але я хотів би запросити Україну до ще більшої співпраці. "Партнерство заради миру" відкриває можливості для значно ширшої співпраці ніж та, що ми маємо сьогодні.

Це підводить мене до третього і останнього елементу наших відносин, що потребує подальшого удосконалення: обміну інформації. Протиріччя, викликані подіями в Косово показали, що недостатньо вести діалог тільки на рівні керівників дипломатичних місій та військового командування. Сучасна демократична концепція безпеки має надати можливість усім прошаркам суспільства брати участь у обговореннях. Тільки в такий спосіб ми можемо позбавитися стереотипів минулого.

НАТО і Україна досить успішно розпочали поглиблення знайомства. Все більше груп з України відвідують Штаб-квартиру НАТО. В свою чергу Центр інформації НАТО у Києві активно сприяє покращенню розуміння Альянсу в Україні. У квітні минулого року було відкрито Центр зв'язку НАТО у Києві. Новопризначений постійний керівник Центру пан Лі Мерік знаходиться сьогодні у складі нашої делегації. Одже, закладено підвалини для партнерства, що задіє не лише наші уряди і, сподіваюсь, парламенти, а й усі верстви наших суспільств.

Саме в цьому дусі я хотів би сьогодні зробити запрошення. Я хотів би запропонувати проведення у цьому році спільного візиту групи кращих студентів-слухачів Дипломатичної академії та Національної академії Збройних сил України до Штаб-квартири НАТО в Брюсселі та Стратегічного військового штабу у Монсі. Сподіваюсь, що цей ефективний захід сприятиме поглибленню розуміння в Україні того, що являє собою Альянс і чим він займається, а також, імовірно, викличе певні ідеї, щодо оборонної реформи та цивільно-військових відносин.

Високоповажні послі, пані та панове !

Колись говорили, що "Україна" означає "прикордонна земля, окраїна". Сьогодні, коли кордони між нами визначаються спільними цінностями радше, ніж природними межами, Україна вже не є окраїною. Вона стала одним із центральних і шанованих гранців на новій арені Європейських держав.

На вас, як майбутніх дипломатів, ляже обов'язок укріпити нове місце України в новій Європі. Те, як ви впораетесь з цим завданням, залежить тільки від вас. Проте, я певен, що знову і знову ви будете переконуватись, як це робили і інші країни, що співпраця примножує досягнення. Ви знову і знову будете переконуватись, що необхідно мати підтримку інших країн, що потрібно мати вірних та надійних партнерів. Тож, думаю, яку я хотів би донести сьогодні, полягає в тому, що НАТО є для України саме таким надійним партнером.

Дякую.

*Вітальне слово
Вадима Гречанінова
Президента
Атлантичної Ради України*

Щойно ми мали можливість прослухати виступ Генерального Секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона. Я гадаю, що пан Робертсон не був до кінця відвертим, сказавши, що НАТО не є військовою структурою. Я вважаю, що за покладеними на неї функціями вона є військово-політичною структурою. Таке поєднання обумовлене необхідністю всебічно розглядати й вирішувати виникаючі проблеми. Залізної завіси між колишніми "непримиренними блоками" вже не існує. Сьогоднішня НАТО орієнтується на нові виклики й загрози. Багато в чому її нинішні дії викликані новим геополітичним розподілом. Сьогодні Росія об'єднує зусилля з Білоруссю. І це великою мірою диктує НАТО саме таку поведінку, свідками якої ми стаємо. Між цими неспівпадаючими прагненнями Сходу та Заходу знаходяться Молдова і Україна, які ще не подали заявку на вступ до НАТО та ЄС.

Сьогодні на вступ до НАТО подали заявку 9 країн. На вступ до ЄС подано 12 заявок. Три країни з їх числа – Польща, Чехія, Угорщина – вже увійшли до НАТО.

Заяви України щодо нашого прямування до Європейського Союзу пов'язані не стільки з нашими можливостями вступу до нього, скільки з прагненням зняти напругу у власній внутрішньополітичній ситуації, у стосунках з Росією.

Ми свідомо не йдемо поки що на будь-яке блокування з Європейським Союзом. Сьогодні важливою є необхідність оцінки самого процесу входження до європейських структур. Для того, щоб поділитись думками, баченням проблем, які виникають при цьому, ми й зібрались сьогодні.

Вельмишановні пані та панове.

Вітаю Вас від імені Фонду Фрідріха Еберта. Дозвольте висловити лише одне міркування з приводу інтерв'ю кореспондента газети "День" Віктора Зам'ятіна, опублікованого 27 січня 2000 року. На запитання про можливість співпраці у військово-промисловій сфері, на що прямо вказується у Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО, Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон відповів розпливчатою констатацією необхідності реструктуризації військового комплексу. Коли мова пішла про конкретний проект: виготовлення літака АН-70, він зазначив, що це питання не стосується НАТО, бо має вирішуватись в рамках двосторонніх зв'язків між окремими країнами-членами НАТО та Україною.

Лорд Робертсон не сказав того, що космічна і літакобудівна промисловість країн-членів НАТО насправді не зацікавлена у поділі ринку з Україною.

Особисто я гадаю, що лише серйозна економічна співпраця, в тому числі й у сфері воєнних технологій, може сприяти утвердженню економіки України, може зробити її "сильною, стабільною, безпечною", як сказав того ж таки ранку лорд Робертсон.

На мій погляд, характеристика зв'язків між НАТО і Україною як "відносин особливого партнерства" залишатиметься евфемізмом реальної функції України як буферної зони під політичним впливом НАТО доти, доки НАТО як організація, а також держави у її складі, не виявлять бажання сприяти відновленню технологічного потенціалу України і інтеграції її військової промисловості у оборону промисловості НАТО.

МЕЖДУНАРОДНАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ, СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВА СОТРУДНИЧЕСТВА УКРАИНЫ И НАТО

*В.А.ГРЕЧЕНИНОВ
Президент Атлантического Совета Украины*

Аналитическое исследование

Можно полагать, что вторая половина 90-х годов XX столетия стала переходным этапом к новому европейскому устройству. Первым практическим шагом к нему уже стал прием в марте 1999 года Польши, Чехии и Венгрии в НАТО, совпавший с 50-летием альянса. Весьма вероятно, что за этими странами последуют Румыния, Словения. Основоволагодующий акт дал достаточные льготы и позволяет ей строить свои отношения с НАТО. В зону политического влияния альянса через Программу ПБМ включились государства Центрально-Восточной Европы и все страны СНГ (19+26 - всего 45 стран).

Параллельно будет происходить расширение Европейского союза, который начал переговоры о приеме в свои ряды Польши, Венгрии, Чехии, Кипра, Словении и Эстонии. Рассматривается и вторая очередь на вступление в Союз: Болгария, Румыния, Латвия, Литва и Словакия и даже Турция. Итого - 12 государств Центральной Европы.

В результате, в начале следующего столетия мы можем оказаться перед лицом консолидированной Европы, состоящей из трех групп государств:

- 19 членов НАТО и ЕС в расширенном составе;
- стран, не входящих в эти организации, но тяготеющих к ним;
- России в союзе с Беларусью и может быть, с некоторыми другими государствами Содружества.

В этом случае единая Европа будет иметь мощное ядро, тесно связанное с США, и тянущееся к ядру периферии.

Образно говоря, НАТО и ЕС начинают "поглощать" страны бывшего Варшавского Договора по их собственному согласию и даже просьбе (в отличие от того, как создавался в свое время Восточный блок).

При этом, требуя трансформации новых государств в западные структуры, безусловно, продолжает адаптироваться и приспосабливаться к новым условиям и сам альянс. И это естественно, ведь даже первая волна государств, вступающих в НАТО - это 60 млн. человек, проживающих в 3-х самостоятельных развитых государствах. Зная сложности объединения Германии, можно предполагать, что процесс адаптации будет проходить непрост.

Польша, Чехия и Венгрия, встав под зонтик безопасности НАТО, взяли на себя при этом и соответствующие обязательства. С вступлением в ЕС эти обязательства будут значительно возрастать. И они будут связаны не только с политическими, но, в первую очередь, с экономическими критериями, приемлемыми для западных структур, и их уставными положениями. Для Украины это уже выражается в определенных весомых ограничениях для ее западных границ, усилении визового режима и т.д. Вель надо учитывать и то, что противолежащие северо-восточные границы нашего государства остаются "прозрачными" для всего СНГ и далее - Востока.

Из всего этого не следует в Украине делать трагедию, но похоже на то, что мы, как обычно, опаздываем с реакцией на такие события.

При этом приходится констатировать, что и НАТО, и Россия с точки зрения их сути и интересов, продолжают оставаться структурами, имеющими, разную военно-политическую направленность, что показало и открытое противостояние в отношении военной акции в Югославии.

В связи с этим, и в новой европейской обстановке существует проблема, заостряющая внимание на обеспечении региональной стабильности и безопасности государств Центрально-Восточной Европы, оказавшихся между "новым" НАТО и амбициозной Россией.

Центральный для нас вопрос - как должна вести себя Украина при таком европейском раскладе, которая после подписания Договора о дружбе, сотрудничестве и партнерстве с Россией и Хартии об особом партнерстве с НАТО, а также договоров с Румынией и другими соседними государствами подтвердила свой внеблочный статус. Ситуация интересна тем, что для мировой общественности выбор политической позиции Украины не стал ясным, так как теперь наше государство оказалось, так называемым "стратегическим партнером" не только США, но и России, то есть двух ведущих государств мира, проводящих в отношении Украины разноречивую политику.

Действительно, если в 1994 году в Белой Книжке Франции по вопросам обороны указано: "Независимость Украины занимает особое место среди факторов регионального равновесия. Новая региональная держава может играть важную роль в деле европейской стабильности вследствие своих размеров, географического положения, военного и экономического потенциала. Украина должна решить какое место она будет занимать в рамках расширенной концепции безопасности".

К сожалению, продекларировав западный вектор своего развития, Украина сегодня незначительно приблизилась к реализации такого политического решения, о чем ярко свидетельствовали происходившие в стране в 1998 — 1999 годы политические предвыборные кампании в Парламент и кампании по выборам Президента, а также поочередные уступки в пользу то восточного, то западного "стратегического партнера", но обязательно в противовес то одному, то другому из них.

В то же время Украина по сравнению с первой половиной 90-х годов оказалась в новой для себя политической ситуации.

Анализ объективных данных свидетельствует о том, что Украина и Россия оказались в настоящее время в поле более сильного взаимного политического влияния.

Эти соображения подтверждаются следующим.

Во-первых, практически одновременным подписанием НАТО Основногоположающего акта с Россией (май 1997 г.) и Хартии с Украиной (июль 1997 г.), дающих значительные шансы на интеграцию в альянс для двух крупнейших государств Восточной Европы — бывших республик Советского Союза, вступление которых в НАТО, полагаю, а ближайшее время реально не осуществимо. Основовологающий акт Россия - НАТО - это политический компромисс, подтекстом которого есть и ограничения амбиций России в отношении влияния на Балтике и Украину. Хартия Украины - НАТО — это покровительственно — поощряющая политическая декларация, которая поддерживает движение Украины к статусу члена НАТО. Включая, на всякий случай, декларированное положение о "кризисном консультативном механизме" (п. 15), создание которого может быть осуществлено в случае, когда Украина будет предполагать "прямую угрозу своей территориальной целостности, политической независимости или безопасности". Хартия все же выражает мнение Запада о том, что там сегодня никто не может себе представить, что Россия встанет на путь военного завоевания Украины.

В свою очередь, наличие в Хартии Украины - НАТО положения о "кризисном консультативном механизме" безусловно вызывает раздражение России, так как не коррелируется со статьями 2, 3, 4 Договора о дружбе, сотрудничестве и партнерстве между Украиной и Российской Федерацией, в котором подтверждается "территориальная нерушимость границ", уважение территориальной целостности сторон, "неприменение силы или угрозы силой" и т.д. Действительно, против кого же нужно создавать этот "механизм", ведь и заключенный в 1997г. Договор с Румынией также утверждает подобные неприкосновенности!

Но вместе с этим, содержание Хартии подтверждает, что Украина отныне находится под более сильным покровительством НАТО, что, в свою очередь, осложняет отношения с Россией.

Во-вторых, политическим весом заключенного между сторонами широкоамбициозного и вступившего в силу в 1999 году Договора Украина-Россия, где ст. 6 ограничивает действия сторон в отношении заключения договоренностей с третьей Стороной, если они противоречат интересам одной из Сторон. Поскольку Договор заключается на первый срок не менее 10 лет, значит, на этот период Украина не вправе заключать соответствующие договоренности о сближении (вхождении) в альянс, потому что это противоречит политике России.

В-третьих, продолжат действовать уступки в пользу России в отношении как ранее называемых "фланговых ограничений", что подтвердило и подписанное в Станбуле на саммите ОБСЕ в ноябре 1999 года адаптационное соглашение Договора об обычных вооружениях в Европе, которое войдет в силу, конечно, только после его ратификации соответствующими органами государств. Тем более, что американская сторона сразу предупредила, что представит новое соглашение сенату только тогда, когда Россия на деле скроет свои силы в северо-кавказском регионе — фланговом районе до уровня, предусмотренного договором.

Для Украины здесь остается важным то, что соглашение не исключило санкционированное до этого отдельным документом присутствие на ее территории российских войск и вооружения (для Украины — на срок не менее 20 лет, так как эти войсковые части, согласно Черноморским соглашениям между Украиной и Россией, относятся к ЧФ России: 132 ББМ, 24 арт. единицы калибром более 100 мм, 22 самолета морской авиации).

В-четвертых, подписанные указанные выше соглашения по ЧФ между Украиной и Россией создали объективную ситуацию, когда любое самостоятельное, масштабное применение как ВМС Украины, так и ЧФ России может осуществляться только под негласным контролем России и Украины соответственно. Это связано с существующим "раздельно-совместным" базированием военно-морских формирований двух государств, что, в свою очередь, является постоянной причиной недовольства российской стороны в связи с участием ВМС Украины в учениях, а также посещением Севастополя иностранными судами в рамках мероприятий натовской Программы "Партнерство во имя мира".

В-пятых, выделив среди всех других "партнеров" Украину и Россию подписанием отдельных актов: Хартии и Основногоположающего акта соответственно, альянс не посчитал необходимым согласовать заранее ни с Украиной, ни с Россией свои военные действия против Югославии.

И, наконец, **в-шестых**, самое последнее и внутрисоветственное. Украину и Россию в политическом плане роднит сегодня и олимпиадные сценарии, разыгрыва компаний по выборам Президентов государств (в России — в 1996 году, в Украине — в 1999 году).

Данный анализ подтверждает и тот вывод, что созданная вокруг Украины и России политическая ситуация, в решающей степени, создана нами самими. Ее сложность и противоречивость связана, прежде всего, с неопределенностью в политике Украины.

Такова объективная реальность, и все эти аспекты необходимо разумно учитывать при построении отношений с западными структурами и, в первую очередь, при развитии сотрудничества с НАТО. Как известно, мнения в Украине на сам процесс сотрудничества с НАТО в условиях его распространения на Россию разошлись.

Анализируя это движение на бытовом уровне, доступном для электората уровня, можно, в принципе, найти как сумму факторов и обстоятельств, осложняющих внешнеполитическую обстановку относительно Украины, связанную с выходом новых государств НАТО на ее западные границы, так и доказательства, свидетельствующие о стабилизации обстановки и благоприятствовании ее для Украины.

Главное здесь, по нашему убеждению, в стратегическом для Украины плане - выборе западного прогрессивного во всех отношениях пути движения в Европу. Не на Восток, а на Запад - ведь и Россия, обогная Украину, направляет 35-40% своего внешнеэкономического оборота в ЕС, и только до 25% - на все государства СНГ вместе взятые.

Внутренняя ситуация в государстве на фоне нового парламентского и продолжающегося экономического кризиса и социальных потерь населения характеризуется разобщенностью мнений, понятий и декларируемых представлений о внешнем мире и направлениях развития Украины как в верхних эшелонах власти (исполнительной и законодательной), так и среди электората разных регионов. Так, если Западный и, наиболее просвещенный, Центральный, выступают за широкое сближение с Западом и вхождение в его структуры, то Восточный и Южный - за укрепление СНГ, союз с Россией и т.п.

Наиболее ярко, как указывалось выше, разнотензия в политике и выборе государственного курса развития Украины проявилась в ходе предвыборных кампаний 1998 и 1999 годах в Верховный Совет и при выборах Президента Украины. Так, политические курсы ведущих партий и блоков при выборах в Парламент в 1998 году

ими крайне, противоположные ориентиры. Если шесть из них выступили за союзнические отношения с Россией и Беларусью и СНГ, то семь — за сближение с НАТО и США. Поэтому, естественно, что КПУ при парламентских выборах оказалась в лидерах в 16 восточных и южных областях, то Рух первенствовал в 5-ти западных регионах.

Что касается результатов предвыборной президентской кампании 1999 г., то обстановка значительно изменилась по сравнению с выборами-98. При этом голоса избирателей территориально распределились таким образом. Подавляющее большинство избирателей голосовало за Л.Кучму, декларирующего прозападный курс развития Украины и, в том числе, расширение отношений с НАТО, в семи западных областях и в Киеве. Кроме того, он получил перевес в голосах избирателей еще в девяти областях, в том числе и в Донецкой, Киевской, Одесской, а также в г. Севастополе.

Левая коалиция во главе с П.Симоненко, выступающая против сближения с НАТО и за союз с Россией, менее уверенно победила лишь в оставшихся девяти, частично центральных, южных областях и в одной восточной — Луганской области.

Поэтому естественно, что Л.Кучма выиграл выборы с перевесом в 20%. Хотелось бы, чтобы эта победа была оценена как результат осознанного выбора Украиной и большинством ее электората демократического прозападного пути развития, а не по другим причинам, а именно за счет технологии и финансовых вкладов. Таким образом, политического единства в сегодняшнем украинском обществе мы не наблюдаем.

Показательными в плане отношения общественности к выбору внешнеполитического пути развития Украины являются данные опросов украинского взрослого населения, проводимых ежегодно в рамках проекта "Украинское общество на границе XXI столетия" (ответы даны в %).

	99	1	99	1	99	1	99	1	99	8	1
Развивать отношения преимущественно с Россией	6	1	5	1	4	1	5	1	5	98	5
В первую очередь развивать связи в рамках СНГ	1	4	9	3	2	3	4	2	4	2	2
Укреплять в первую очередь восточно-славянский блок (Украина, Россия, Беларусь)	-	-	-	-	-	4	2	4	4	2	2
Создавать Балтийско-Черноморский союз	2	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Устанавливать связи прежде всего с развитыми странами Запада	3	1	4	1	6	1	4	1	3	1	1
В первую очередь опираться на собственные ресурсы	3	1	4	1	9	1	6	1	8	1	1
Разные регионы Украины должны выбирать свой путь	4	4	4	4	5	4	4	4	4	5	5
Другое...	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1

В определенной степени, объяснением такого "невнимания" к западному вектору развития Украины, с которым связывают и сближение с НАТО, могут служить данные следующего опроса респондентов из 11 регионов. Так на вопрос "Знаете ли Вы что-нибудь о деятельности НАТО?" 50% ответили - "очень мало"; 26% - "ничего не знаем"; лишь 9% - "достаточно много". Показательными тут есть и ответы на такой вопрос: "хотели бы Вы знать больше о деятельности НАТО?" 51% - сказали - "Да" и 49% - "Нет".

В общем, несмотря на такую статистику, отношения Украины с НАТО уже имеют свою историю. Весь период непосредственного сотрудничества можно разделить на ряд этапов. Началом первого, назовем подготовительного, этапа взаимных отношений, видимо, следует считать присоединение Украины в феврале 1994 года к Рамочному документу будущей Программы НАТО "Партнерство во имя мира" (ПВМ). Это был смелый шаг. Украина первой из государств бывшего Советского Союза присоединилась к новой натовской программе, давая пример многим сомневающимся государствам евро-азиатского пространства. Сегодня число участников ПВМ достигло 45 государств, и это делает честь Украине.

Далее, уже в мае 1994 года Министр обороны Украины В.Радечий вручает руководству НАТО Украинский Презентационный документ, представляющий по содержанию намерения о сотрудничестве в рамках ПВМ. Кроме того, он в составе украинской делегации участвует в открытии офиса Программы партнерства в Штабе объединенных Вооруженных Сил НАТО в Европе (город Монс под Брюсселем), где выделяется отдельное помещение и для украинского представительства.

Можно считать, что подготовительный начальный этап сотрудничества Украины с НАТО закончился усилением руководством альянса украинской Индивидуальной программы сотрудничества. Это действие уже выполнял в сентябре 1995 г. Министр иностранных дел Г. Уроженко.

Подчеркиваю личное участие в организации партнерства с НАТО первых лиц, заинтересованных в этом двух ведущих министров Украины, с тем, чтобы показать, насколько ответственно по государственному и взаимосвязано между политическими и военными ведомствами начинался этот процесс в стране. Далее, к сожалению, не все осуществлялось, как задумывалось, возникали противоречия, что явно вредило выполнению задач расширения сотрудничества с НАТО. Это, в основном, было связано с некомпетентностью очередного руководства Генерального штаба и Министерства обороны. В настоящее время, можно считать, приобретены соответствующими должностными лицами военного ведомства определенные знания и опыт, и организация партнерства с НАТО приобретает осмысленный целеустремленный характер.

1996 год ушел на уточнение деталей сотрудничества Украины с альянсом и на обеспечение выхода на этап практического партнерства. Обосновывается и официальная украинская позиция в отношении НАТО:

- Украина не против расширения НАТО, оценивает это как естественный процесс развития новой системы безопасности в Европе;
- Украина не добивается сегодня полноправного участия в НАТО, но не исключает своего членства в будущем;
- Украина ищет пути реального особого партнерства с НАТО, которое отразило бы ее значительную роль в поддержании европейской безопасности и ее уникальное геополитическое положение.

Принципиально такую оценку подтвердил и визит в Киев 7 мая 1997г. Генерального секретаря НАТО Хавьера Солана на открытие Центра документации и информации НАТО - первого в своем роде на территории бывшего Советского Союза.

После этого визита вполне логичным выглядело подписание между Украиной и НАТО 9 июля 1997г. в Мадриде на саммите НАТО "Хартин об особом партнерстве между Украиной и Организацией Северо-Атлантического Договора".

В результате, главным итогом, определением, "первого периода" отношений Украины с НАТО можно считать подписание Хартин об особом партнерстве, и тем самым, признание Украины, как центрально-европейского государства с собственными интересами, отличными от российских.

Можно было рассчитывать, что начинающийся следующий период отношений будет характеризоваться расширением и углублением сотрудничества двух Сторон на основании уже принятых обязательств Хартин, а также с учетом следующих договоренностей, которые должны будут отвечать новым реалиям.

Следует подчеркнуть, что так оно пока и происходит. В ноябре 1998 года была Указом Президента Украины утверждена "Государственная Программа сотрудничества Украины с Организацией Северо-Атлантического Договора (НАТО) на период до 2001 года", которая определяет своей основной целью обеспечение и качественное выполнение Хартинг Украина - НАТО.

Своеобразным стимулом для углубления отношений Украины с НАТО явился также январский двухдневный (27-28.01.2000) визит в Киев Генерального секретаря НАТО лорда Джорджа Робертсона. Это - его первый визит в Украину в качестве Генерального секретаря альянса. Лорд Робертсон в ходе своего посещения Украины встретился с руководством государства: Президентом и Премьер-Министром, министрами иностранных дел и обороны, а также выступил перед представителями общественных организаций, в число которых входили и члены Атлантического Совета Украины.

Визит сам по себе подчеркивал заинтересованность НАТО в Украине и наряду на Западе на то, что в нашем государстве, наконец, начнутся экономические и демократические преобразования.

Действия НАТО в Югославии явились, по сути, испытанием прочности отношений Украина - НАТО. Сложность ситуации в том, что декларируемое стратегическое партнерство Украины одновременно с США и Россией ставит ее в нелепое положение. Кого поддержать? Украина видимо, впервые за годы такого одновременного стратегического партнерства выходит из положения самостоятельно, принимая свою, отличающуюся от России, и от НАТО (США) позицию в отношении Косово, базируясь на требованиях своего внешнеполитического статуса. Позиция Украины заключается в том, что она осуждает военные действия со стороны альянса, как не приемлемые для достижения политических целей и одновременно с этим, в отличие от России, решительно выступает против геноцида политики Милошевича по отношению к косовским албанцам.

Такая позиция вызывает уважение и, как мы видим, поддержку со стороны общественности по сравнению, например, со стремлением сегодня вступить в НАТО.

Как тут не вспомнить в негативном плане ситуацию начала 1997 года, когда официальная украинская власть неоднократно декларировала лозунг о возможности и скорейшей необходимости вступления Украины в НАТО, а затем не обратиться к ситуации начала 1999 года, когда та же власть и желание Украины вступить в НАТО обывает "провокацией". Думается, что трудно найти более эффективного средства, которое играло бы больше на рост противоречий в неоднородном украинском обществе, а также способствовали бы недоверию к государству.

Учитывая разногласия между Россией и Украиной в отношении Югославии, а теперь и Чечни, можно полагать, что основные испытания на прочность новой системы Европейской безопасности, безусловно, еще впереди. Здесь главное будет, по нашему мнению, зависимость от того, будут ли такие государства, как Россия, Украина, и, видимо, страны Балтии в этой системе.

Для Украины был и останется в будущем центральным аспектом в планировании перспективного сотрудничества с НАТО процесс двусторонних отношений с Россией. Россия в этом случае играет роль, как катализатора, так и сдерживающего фактора, толкая Украину на поиск более надежной безопасности на Западе и одновременно заставляя ее сдерживать этот курс, чтоб не зациклиться слишком далеко в этих отношениях.

Для Украины Россия - важнейший партнер, но, вместе с тем, и давняя причина беспокойства в отношении безопасности.

Несмотря на то, что альянс дал возможность миру понять, что расширение НАТО не ограничится одной волной, вторая очередь может быть осуществлена, по нашему мнению, при достижении консенсуса с Россией.

При осуществлении расширения НАТО, при любом варианте, положение Украины (исходя из особенностей ее геостратегического положения) становится чрезвычайно важной для альянса. Украина сегодня не пытается вступить в НАТО, но не исключает этого в будущем. Серьезные экономические проблемы, неоднородность общественного мнения, сложные задачи реструктуризации военной организации и перевод ее под гражданский и парламентский контроль, необходимость стабилизации отношений с Россией - это главные факторы, которые объективно сдерживают Украину от подачи заявления на членство в ближайшее время. Членство в НАТО сегодня просто нецелесообразно в условиях нестабильной внутренней ситуации в Украине.

Кроме того, полагаю, что государство, которое имеет и серьезные проблемы с безопасностью, главным образом внутреннего происхождения, а также, если государство не обладает общепринятой оборудованностью границами (с Беларусью и Российской Федерацией) не может быть полноправным участником в системах коллективной безопасности.

Я лично считаю, что членство Украины в "новое" НАТО будет возможным только тогда, когда НАТО превратится в систему коллективной безопасности, возможно, в рамках территории стран-участников Программы ПВМ (сейчас это 19+25+44 государства), практически совпадающей с территорией и пространством Евро-Атлантического региона, охватываемой, в свою очередь, ОБСЕ. В течение наступающего периода Украина, полагаю, будет искать пути тесной политической и экономической интеграции с Западом, оставаясь внешнебюджетным государством.

При таком наиболее вероятном раскладе будущее Украины видится в безусловном ее сближении и с ЕС. И главное тут в том, что Украина, хотя и крупное европейское государство, но она все же только региональная держава, и основные ее интересы должны быть связаны с соседними государствами, прежде всего западными, где она может и должна иметь реальных стратегических партнеров. Видимо, среди всех соседних государств наибольший стратегический интерес может быть связан с Польшей - соседом, имеющим близкие потенциальные возможности с нашим государством.

Наши государства имеют многовековую историю непротестных взаимоотношений. Складываются и сегодняшние отношения. Так, Республика Польша стала первым государством, которое после украинского референдума 1 декабря 1991 года признала независимость Украины. В мае 1992 года между Украиной и Польшей подписан Договор о добрососедстве, дружеских отношениях и сотрудничестве. И далее, уже в 1996 году на официальном уровне в совместной декларации Президента Украины и Президента Республики Польша появляются, я бы сказал, вещные слова, сказанные еще в начале столетия одним из выдающихся польских лидеров Игнацием Дашинским: "Существование независимой Украины содействует утверждению независимой Польши так же, как и существование независимой Польши содействует утверждению независимой Украины".

Польша уже выбрала свой путь. Она член НАТО и находится в первой очереди кандидатов на вступление в ЕС и готова нам помогать.

Пример Польши для Украины - это пример выбора народом своего будущего. Готов ли население Украины в своем подавляющем большинстве сделать сегодня такой выбор? К сожалению, пока еще нет...

ВЫВОДЫ

1. В настоящее время общепринято считать, что государству, претендующему на широкую интеграцию в европейские структуры, в частности в НАТО, не следует вносить туда свои не решенные проблемы и оно, как субъект международного права, должно отвечать следующим критериям:

- наличие развитой и хорошо функционирующей демократической системы;
- наличие эффективной рыночной экономики, обеспечивающей, кроме всего прочего, решение социальных вопросов;
- иметь эффективный гражданский и парламентский контроль над силовыми структурами;
- не иметь вооруженных территориальных конфликтов с соседями; обеспечивать свою национальную безопасность за счет общепринятой оборудованности границ.

Именно прогресс и достижения в области выполнения требований всех критериев в комплексе, а не только, например, четвертого - отсутствие территориальных притязаний и конфликтов с соседями, позволят Украине реально сближаться с НАТО.

Анализ соответствия Украины общепринятым стандартам, исходя из требований основных критериев показывает, что наше государство, пока, что соответствует, в некоторой степени, только четвертому из критериев - отсутствие территориальных конфликтов. Хотя и здесь есть проблемы, связанные с отсутствием границ с Россией и Беларусью (которые не стремятся сближаться с НАТО, а наоборот создают свой союз) а также с нахождением на ее территории вооруженных формирований другого государства ЧФ России, что расширяется, само по себе, как возможная предпосылка к возникновению территориальных конфликтов. Справедливости ради надо признать, что Украина имеет определенные достижения в остальных критериях, однако они не системны и не значительны.

Ханс Петер Аннен
Заступник Голови Місії
Посольства ФРН в Україні

2. Рассмотрение вопроса о членстве Украины в "новое" НАТО будет решающим моментом для России и трансформации альянса. Восприятие или не восприятие Россией этого шага укажет на ее собственный стратегический выбор – интегрироваться с Европой или стать квазимилитарской евроазиатской силой. Таким образом, Украина может стать примером для России и положительно повлиять на ее европеизацию, может быть даже быстрее, чем это было бы возможно каким-либо другим путем. В свою очередь, для "нового" НАТО обращение к вопросу о членстве Украины будет также одним из главных моментов в ее трансформации. При этом идеальным решением для Украины является присоединение к НАТО "без помех" со стороны России.

3. Возможен и целесообразен ли в настоящее время военно-политический союз Украина-Россия (Украина-Россия-Беларусь)? Уверен, что нет. Ведь военно-политический союз создается против кого-то (или от кого-то), который оценивается как "вероятный противник". Общий противник требует создание общих вооруженных сил, единого построения группировок войск, их эшелонирования и общей стратегии применения. В таком едином построении Вооруженные Силы Украины, а также Беларусь будут, как и в Советском Союзе, представлять первый стратегический эшелон, ориентированный на Запад. Украина, а также и Беларусь граничат уже непосредственно с государствами НАТО: Польшей и Венгрией, которые, в свою очередь, своими вооруженными силами образуют первый эшелон НАТО, ориентированный на Восток. Поэтому для Украины, а также Беларуси такой военно-политический союз представляет наибольшую военную опасность. Все это в конечном итоге приведет к новым границам раздела Европы. Учитывая открытую сегодня слабость такого Восточного блока и в политическом, и в экономическом, и в общественном отношении, при наличии стратегического ядерного оружия, а главное – новых доктринальных положений на его применение первым в войне я даже – против неядерных государств – это крайне небезопасно. Обеспечит ли такой союз безопасность для его участников? Нет. Он может только удовлетворить в моральном плане только высокие амбиции России и руководителя сегодняшней Беларуси.

4. Для того, чтобы идеи сближения с Западом, в частности с НАТО, имели реальную поддержку в государстве, они должны овладеть подавляющим большинством населения. Электорат всех регионов Украины, в том числе и более населенных восточных и южных, должен знать, что сегодня представляет собой "новое" НАТО, какие уже изменения произошли в альянсе, каковы перспективы. Работа в этом направлении в интересах информированности общества должна носить комплексный системный характер и должна быть направлена на поддержку правительственного курса. Пока этого понимания нет, нет в обществе и современных объективных оценок происходящих в мире событий. Тому ярким примером может служить односторонняя информация в Украине относительно обстановки в Косово в ходе военных действий НАТО против Югославии, и как результат – первоначально широкая поддержка украинским электоратом Милошевича и осуждение НАТО.

5. Политическая обстановка в Европе после Косовских событий а также в связи с военными действиями в Чечне и рядом других событий, например, так называемой "Австрийской угрозы" (в лице партии свободы, пришедшей к власти в государстве), остается достаточно напряженной для континента. В связи с этим можно считать вполне аргументированным решение Евросоюза о создании корпуса быстрого реагирования, который, в отличие от НАТО, будет собственно европейским компонентом ЕС. В итоге, можно по-разному оценивать характер и результаты деятельности Запада в Югославии, но необходимо согласиться, что НАТО и ЕС своими действиями в Югославии в 1998-1999 годах до начала, в ходе и после окончания военных действий подтвердили начало перехода к новому европейскому порядку, более контролируемому с их стороны. Думаю, что это логичный результат их усилий в 90-е годы XX столетия и это отправной пункт их политики в начале третьего тысячелетия.

7 Февраль 2000 г.

На початку нового століття співвідносини України з НАТО досягли значного рівня, характеру плідного взаємовигідного діалогу. Основою цієї співпраці є Хартия про особливе партнерство України з НАТО, підписана в Мадриді 9 липня 1997 року. Визит Генерального секретаря НАТО пана Робертсона та наступні візити представників НАТО – це свідчення прогресу у стосунках України з НАТО, досягнутого за останні місяці. Хто б десять років тому назавжди передав таку політичну ситуацію і не бумі оптимізм!

Цілі стосунків України з НАТО зрозумілі – швидке досягнення глибокого партнерства, що враховує інтереси безпеки України. Країни НАТО прагнуть всіляко допомогти Україні в розвитку демократії і в забезпеченні її суверенітету і незалежності. Співпраця України з НАТО стала головним елементом Європейської безпеки а також важливим внеском у зміцнення регіональної безпеки. Доречі, українське цілеспрямоване роззброєння є важливим кроком на шляху забезпечення стабільності на континенті. Співробітництво з НАТО – важливий елемент у процесі зближення України з Європою та європейськими структурами. Зміцнюючи свої зв'язки з НАТО і Європейським союзом, Україна стане гарантом миру та безпеки в Європі.

Перша зустріч комісії Україна-НАТО на рівні глав держав та урядів 24 квітня 1999 року у Вашингтоні дала новий політично значний поштовх у процесі поліпшення взаємодій. Засідання комісії України – НАТО 15 грудня 1999 року на рівні Міністрів закордонних справ довела, що ми досягли принципово нового і привабливого рівня, який надає можливість поліпшення практичного співробітництва у політичних та військових сферах.

Заснування центрів по зв'язку з військами НАТО, а також Центру Інформації та Документації в Києві є також важливим елементом співпраці. Діалог не повинен обмежуватись лише політичними керівництвами, а має досягти всіх шарів українського суспільства. Варто згадати участь України у діяльності сил КFOR, SFOR, а також чітку і ясну позицію Президента та уряду України під час Косовської кризи. Участь України у КFOR та тверда підтримка принципів вільного світу при дає складний внутрішній ситуації с, на мою думку, важливим знаком про готовність України взяти на себе спільну відповідальність разом з НАТО і європейськими партнерами за безпеку на нашому континенті.

Німеччина, як член НАТО, завжди підтримувала всі зв'язки (технічні, політичні) в рамках співпраці з Україною, які призводять до розширення стосунків не лише в політичній, але й у військовій сферах. Співпраця України з підрозділами НАТО в Боснії, Косово є прикладом такого прогресу в розвитку взаємодій. Розвиток подій після перемоги президента Кучми у листопаді а також формування уряду Прем'єр-міністра Ющенка, є сподіванням, створюватиме політичні передумови для подальшого розвитку партнерських стосунків України з НАТО. Партнерські стосунки із Заходом потребують від України стабільної та чіткої бази. Захід підтримує політичні та економічні зусилля України заради ствердження принципів ринкової економіки, демократичних принципів, удосконалення законодавчої системи.

Засідання комісії : Україна-НАТО 15 грудня 1999 року затвердило програму роботи на 2000 рік. Ми вбачаємо пріоритети в здійсненні цих намірів у галузі обміну інформацією, візитами в підтримці сфери оборони, захисту довкілля, діалогу в зовнішньополітичних питаннях. У країні НАТО для здійснення мети цієї співпраці, звичайно, існують практичні обмеження. Та ми сподівамось, що Україна зробить все, що від неї залежить, щоб це співробітництво розвивалося у належному напрямку, і аби ця співпраця мала успіх.

Проблемою у відносинах наших сторін є покищо те, що Україна досі не ратифікувала угоду про розміщення на її території наземних збройних сил. Ми сподіваємось, що новим Парламентом буде ратифіковано цю важливу угоду, яка готувалася довгі роки. Німеччина і надалі робитиме все необхідне для розвитку двосторонніх відносин. Так, серед заходів, передбачених на 2000 рік: обмін персоналом, практичні тренування.

ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА В ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ (СПБО)

Амстердамський Договором, який набрав чинності 1 травня 1999 року, передбачено налагодження спільної зовнішньої політики та політики в галузі безпеки, включаючи поступове створення спільної європейської політики в галузі оборони. Договором передбачена також можливість інтеграції Західноєвропейського Союзу в Європейський Союз у випадку прийняття такого рішення ЄС.

Розвиток спільної європейської політики в галузі безпеки та оборони вимагає здатності до автономних дій, які спираються на заслуговуючу довіри військові структури і відповідні органи, що приймають рішення. Європа повинна стати дієздатною також і в галузі оборони та безпеки. Це придасть значимості її цінностям та інтересам.

На зустрічі верхівки ЄС у Кьольні, що проходила під час головування Німеччини (03-04 червня 1999 року), ЄС зміг визначити діючі рамки для розвитку ЄПБО і прокласти шлях для рішень, завдяки яким повинні бути створені до кінця 2000 року (годування Франції) передумови для здійснення операцій по розв'язанню кризових ситуацій під управлінням ЄС.

Зокрема мова йде про:

- можливості створення до 2003 року передумов для мобілізації в межах 60 тисяч корпусу швидкого реагування в кількості від 5000 до 60000 чоловік;
- створення нових постійних політичних і військових органів (постійний політичний комітет з безпеки, військова комісія, воєнний штаб);
- можливість широких консультацій і співробітництва між ЄС та НАТО;
- прийняття відповідних мір відносно участі європейських держав, членів НАТО, в операціях по розв'язанню криз, що проводяться ЄС.

Європейська Рада в Гельсінкі в грудні 1999 році просунула вперед роботи по ЄПБО. Також було досягнуто прогрес в таких особливо важких питаннях, як відносини між ЄС і НАТО та можливості участі держав, членів НАТО, які не належать до ЄС. При цьому Європейський Союз чітко висловився, що підхід до воєнних та невоєнних операцій по розв'язанню кризових ситуацій в рамках ЄПБО повинен бути виаженим.

Зокрема, в найближчі місяці необхідно розробити найважливіші основні напрямки для нових органів ЄПБО (політичний комітет з безпеки, військовий комітет та воєнний штаб). В першу чергу необхідно призначити тимчасові органи.

Що стосується відносин ЄС - НАТО, то в Гельсінкі було визначено зобов'язання узгоджень та консультацій з НАТО. На цей час спостерігаються такі контакти між "високими" представниками ЄС та Генеральним Секретарем НАТО. Німеччина не має сумнівів в тому, що відносини між ЄПБО та НАТО повинні бути принципово врегульованими (для уникнення тертя). Також повинна бути чітко врегульована участь "третьої" країн. Тут, можливо, буде необхідно створення безперервного механізму консультацій.

В Гельсінкі був також прийнятий план дій для покращення невоєнних можливостей щодо попередження конфліктів та подолання криз.

Роботи над розвитком ЄПБО будуть продовжені при головуванні Португалії в ЄС. Завдяки ЄПБО Європейський Союз в найближчому майбутньому поряд зі своєю економічною та політичною структурами отримає наступну третю опору, яка буде сприяти зміцненню Європи. Для Німеччини є важливим, що розвиток ЄПБО підсилює європейську ідентичність, але, водночас, сприяє зміцненню транс-атлантичних відносин (передусім НАТО та США).

Міжнародне військове співробітництво потребує впровадження нових ідей

Олександр Авраменко
полковник

Національний науково-дослідний центр
оборонних технологій і воєнної безпеки України

Співробітництво України-НАТО - це своєрідна політика, яка потребує врахування багатьох проблем. Ця політика не повинна ґрунтуватися на емоціях, популізмі. Вона повинна враховувати певні реалії, бути прогнозованою, виаженою. Дехто рішує ставити питання про якнайшвидший вступ України до НАТО. Такі пропозиції, як правило, супроводжуються тезами про те, що це дозволить досягти економічного розвитку країни, розвинути демократію і такі інші.

Розглядаючи такі тези, треба враховувати, передусім, той факт, що НАТО не є організацією по впровадженню проєктів підйому економіки будь-яких країн, нових технологій, виробництва, організації праці, торгівлі тощо. Вона не є також і правозахисною юридичною організацією, яка здійснює введення норм права і демократії невідомим шляхом. НАТО має свої специфічні завдання і наразі залишається воєнно-політичною організацією, яка покликана виконувати завдання із застосуванням воєнної сили. Вступ країни до НАТО, як свідчить досвід наших західних сусідів потребує значних капітальовкладень, пов'язаних з необхідністю модернізації озброєння, дотримання сумісності озброєнь, мовної підготовки тощо. Отже тих, хто не розраховує на невідворотність таких витрат, чекає велике розчарування. Вступ України до НАТО потребуватиме виділення таких коштів, які на нинішньому етапі розвитку нашої держави можуть викликати занепад її економіки.

Політика, якої зараз дотримуватиметься керівництво нашої держави по відношенню до НАТО, є конструктивною, послідовною та виаженою. Співробітництво з Альянсом і з окремими західними країнами у рамках "Програми партнерства заради миру" та індивідуальних програм партнерства впроваджується з урахуванням реальних можливостей нашої країни і партнерів. Обрана політика співробітництва з західними країнами дозволяє Україні одночасно розвивати програми військового співробітництва з своїми традиційними партнерами на сході. Така політика взаємодії не створює протиріччя з обох сторін, викликає довіру до України.

У своєму виступі на розширеному засіданні колегії Міністерства оборони України 23 листопада 1999 року Президент України Л.Д.Кучма підкреслює, що належно організована воєнна співпраця сьогодні - це запорука миру та стабільності завтра. Військові можуть і повинні працювати на подальше зміцнення міжнародної довіри до України, поліпшення її іміджу як надійного, передбачуваного й активного партнера у справі будівництва нової системи європейської безпеки.

Враховуючи вигідне географічне положення України треба впроваджувати нові проєкти співпраці, до яких одночасно залучати як представників країн НАТО так і представників з країн колишнього СРСР. Місцем проведення заходів співпраці може бути столиця України - Київ. Національний науково-дослідний центр оборонних технологій України має пропозиції з цього питання, нові ідеї співробітництва, які вже знаходять певну підтримку в Міністерстві оборони і потребують реалізації на міждержавному рівні.

Развитие особых отношений Украины с НАТО и военно-политический кризис в бывшей Югославии

В. Павлов
Председатель Симферопольского отделения
Атлантического Совета Украины

Каково место Украины в современных геополитических реалиях Восточного Средиземноморья? Эта проблема является весьма актуальной в связи процессами, происходящими сегодня на Европейском континенте, где Украина играет далеко не последнюю роль. После развала социалистического лагеря и распада Советского Союза в Европе доминирует одна сила, на протяжении последних 50 лет обеспечивающая мир и стабильность в контролируемом ею регионе. Организация Североатлантического Договора доказала свою жизнеспособность и способность к реформированию в зависимости от складывающейся в мире ситуации.

Интересен опыт НАТО не только в вопросах военно-политического взаимодействия между государствами, каждое из которых имеет свои особенности и возможности, но и такие аспекты ее внутреннего развития, как гражданский контроль над вооруженными силами, коллегиальная форма принятия решений, открытость для вхождения и возможность свободного выхода из организации. Эти и другие принципы, заложенные в основу деятельности НАТО и ее структуру, а также высокий уровень экономического развития и качества жизни населения в государствах-членах Альянса, являются безусловно привлекательными для стран Центральной Европы и новых независимых государств.

На мой взгляд, заслуживают внимания следующие три вопроса:

- развитие особых взаимоотношений Украины и НАТО;
- Средиземноморский диалог НАТО с государствами региона;
- миротворческая миссия Украины в бывшей Югославии в рамках программы НАТО "Партнерство во имя мира".

Приоритет Европейского вектора во внешней политике Украины заложен в Декларации о государственном суверенитете Украины, провозглашенной 16 июля 1990 года, т.е. еще до провозглашения ее независимости, где сказано, что "Украинская ССР... непосредственно принимает участие в общеевропейском процессе и европейских структурах". Эта идея получила свое подтверждение во многих документах, в том числе, в представленной в начале этого года на рассмотрение Совета министров Автономной Республики Крым Программе "Украина-2010", которая разработана по распоряжению Президента Украины с участием специалистов министерств, других центральных органов исполнительной власти, ученых Национальной Академии Наук, научных учреждений при Совете национальной безопасности и обороны. В данной программе определены внешнеполитические приоритеты Украины, среди которых главным является "Возрождение европейской идентичности. Приоритетная ориентация на интеграцию в европейские и атлантические политические и социальные структуры".

Далее следуют:

- «соблюдение политики нейтралитета;
- укрепление и консолидация особых отношений со стратегически важными соседями. Развитие равноправных и взаимовыгодных отношений с Российской Федерацией;
- укрепление и развитие отношений партнерства с США» и т.д.

Таким образом, на сегодняшний день внешняя политика Украины направлена на укрепление связей с Западной Европой, ее политическими и военными структурами и, в первую очередь, с НАТО.

Отношения между Украиной и НАТО берут начало от предложений, выдвинутых Организацией Североатлантического договора в первой половине 90-х годов, государствам Центральной и Юго-Восточной Европы, и новым независимым государствам, которые утвердились после распада Советского Союза в отношении развития диалога, консультаций, сотрудничества и партнерства. Первые контакты Украины с НАТО были зафиксированы осенью 1991 г. и уже в декабре 1992 г. представитель Украины впервые принял участие в Рабочей группе Совета Североатлантического сотрудничества.

22-23 февраля 1992 года состоялся первый визит Генерального секретаря НАТО Манфреда Вернера в г. Киев, в ходе которого Украина была официально приглашена к участию в работе Совета Североатлантического сотрудничества, который был создан в рамках политической структуры НАТО для отработки механизма, регулярных консультаций с бывшими членами Организации Варшавского договора а также новыми независимыми государствами. 10 марта 1992 г. Украина официально присоединилась к этому форуму.

Генеральный Секретарь НАТО Хавьер Салане дважды побывал в Украине, в апреле 1996 г. и в мае 1997 г., когда в Киеве был открыт Центр информации и документации НАТО (первый в странах-партнерах).

Посещали штаб-квартиру НАТО и Президенты Украины: в июне 1992 г. Л.Кравчук и в июле 1995 г. Л.Кучма.

Активное участие во взаимоотношениях с НАТО принимают министры иностранных дел и обороны Украины, начальник Генерального штаба вооруженных сил Украины.

Нынешний министр иностранных дел Украины Борис Тарасюк в сентябре 1995 г. был назначен на должность Чрезвычайного и Полномочного Посла Украины в странах Бенилюкса и одновременно он выполнял функции посла по связям, Украины с НАТО, а с сентября 1997 г. Он стал первым главой Миссии Украины при НАТО.

Украина первой из стран СНГ подписала Рамочный документ «Партнерство во имя мира», целью которого является сближение государств НАТО со своими партнерами в Евро-Атлантической зоне, для дальнейшего развития и укрепления взаимоотношений с НАТО и государствами-членами Совета Евро-Атлантического сотрудничества по вопросам обороны и миротворческой деятельности. Из государств Средиземноморско-Черноморского региона в этой программе, кроме Украины, активное участие принимает Российская Федерация, которая 14 марта 1997 года подписала основополагающий акт НАТО-Россия, а также Албания, Армения, Азербайджан, Болгария, Грузия, Молдова, Македония и Словения.

В рамках программы «Партнерство во имя мира» по инициативе Украины в северо-западной части Черного моря были проведены учения «Си-бриз-97» и «Си-бриз-98», в которых приняли участие корабли военно-морских сил НАТО и государств черноморского региона.

Подписание 9 июля 1997 года во время Мадридской встречи 16-тью государствами Альянса и Украиной Хартии об особом партнерстве между Украиной и НАТО явилось особо значимым для развития взаимоотношений между НАТО и Украиной, придав им официальный характер

Целью документа является необходимость развития отношений "особого и эффективного" партнерства между Украиной и НАТО, которое содействует укреплению стабильности и внедрению общих демократических ценностей в Центрально-Восточной Европе. Хартия определяет принципы развития отношений между Украиной и НАТО а также практические механизмы для консультаций и военно-политического сотрудничества.

Соглашений такого уровня НАТО не имеет ни с одним из государств, членов программы «Партнерство во имя мира».

Позитивно оценивая открытость Североатлантического Альянса для других европейских держав, Украина приветствует вступление в НАТО Венгрии, Польши и Чешской республики. Учитывая то, что активное участие в программе «Партнерство во имя мира» играет важную роль в эволюционном процессе расширения НАТО, Украина видит в этом еще одно подтверждение возможностей для своего дальнейшего участия в мероприятиях, проводимых в рамках этой программы.

Одновременно Украина считает, что процесс расширения НАТО должен происходить эволюционным путем с учетом реальных результатов партнерства, не должен угрожать кому-либо и содействовать укреплению безопасности и стабильности в Европе.

Учитывая, что НАТО всегда заявляла, что ее деятельность полностью соответствует положениям Устава ООН, Украина считает, что использование вооруженных сил Альянса против третьих стран должно осуществляться только с санкции Совета безопасности ООН.

Считая НАТО самой надежной и эффективной опорой Европейской безопасности, Украина, тем не менее, не торопится подавать заявление о вступлении в Северо-Атлантический Союз, поскольку она не готова стать членом НАТО как с точки зрения соответствия необходимым политическим, экономическим и социальным критериям, предъявляемым к кандидатам в члены этой престижной организации, так и с точки зрения общественного мнения на Украине.

Говоря о политике НАТО в Средиземноморье, нельзя не отметить, что между безопасностью в Европе и безопасностью в Средиземноморском регионе всегда существовала связь. Южный фланг НАТО непосредственно примыкает к этому региону. Средиземноморскими государствами являются такие участники Северо-Атлантического Союза, как Турция, Греция, Италия, Испания и Франция, которые обладают значительными вооруженными силами. В Средиземном море постоянно находится 6-й флот США, эскадра ВМС Великобритании и корабли ВМС Российской Федерации. Но Средиземное море - не только юг Европы. Это также и страны Магриба, которые отделены от Европы лишь 25-километровым Гибралтарским проливом. Италию и Тунис разделяет расстояние всего в 150 км. Государства Ближнего Востока непосредственно примыкают к границам Турции - одного из активных членов НАТО.

К сожалению. Средиземное море, особенно Восточная его часть, является местом возникновения и развития ряда затяжных международных конфликтов, таких как Ближневосточный конфликт, в котором задействованы Израиль и практически все арабские государства региона, конфликт из-за шельфа Эгейского моря между Грецией и Турцией, двумя странами, входящими в состав НАТО, а также межнациональный конфликт в Республике Кипр, в котором активно задействована Турция. Большую озабоченность вызывает конфликт между республиками бывшей Югославии и противостояние между сербами и албанцами в Косово.

Напряженность в Восточном Средиземноморье, отсутствие стабильности на его берегах беспокоит Украину. Решение проблемы безопасности в данном регионе Украина, также как и другие государства Юго-Восточной Европы, видит в участии совместно с государствами Североатлантического Договора в осуществлении политики Средиземноморского диалога, который является одним из компонентов архитектуры европейской безопасности. Главная цель диалога - содействие безопасности и стабильности в регионе. Участниками диалога, с которыми НАТО достигло наибольшего взаимопонимания, являются Израиль, Иордания, Египет, Тунис, Марокко и Мавритания. Структура их вооруженных сил, качество вооружения и уровень подготовка личного состава в основном, соответствуют стандартам НАТО.

Таким образом, политический диалог охватывает большинство стран региона. Устранялись от участия в нем, Алжир и Сирия. Ливийскую Джамахирию НАТО считает враждебным государством, потворствующим терроризму в регионе, и способствует его изоляции на международной арене.

Конкретными действиями в рамках диалога являются:

- участие партнеров в семинарах и конференциях по вопросам, представляющим взаимный интерес, посещения офицерами этих государств штаб-квартиры НАТО в Брюсселе и штабов вооруженных сил НАТО в регионе с целью обмена информацией и достижения большего взаимопонимания;
- обучение курсантов в военно-учебных заведениях НАТО, участие офицеров в работе различных курсов, военных сборах и учениях в качестве наблюдателей;
- совместное проведение военных учений и другие виды сотрудничества в военной области.

Так, вооруженные силы Египта, Иордании и Марокко принимают участие в миротворческих операциях в Боснии и Герцеговине.

Украина, имея свои интересы в Средиземноморском регионе, всецело разделяет идею такого диалога и стремится к установлению особых отношений со странами - партнерами. Необходимо отметить успешное развитие взаимоотношений с Египтом, который в перспективе может стать активным помощником Украины в реализации ее Ближневосточной политики.

Переходя к третьему вопросу необходимо, прежде всего, отметить, что Украина является не только Черноморской, но Средиземноморской, а значит - и Атлантической

державой. Учитывая это обстоятельство, ясно, какое значение придает ее руководство вопросам обеспечения мира в Средиземноморье и прилегающих к нему регионам.

Одним из наиболее ярких примеров проявления доброй воли Украины на международной арене является ее участие в миротворческой деятельности в бывшей Югославии, война в которой стала серьезным испытанием для всего европейского сообщества. С самого начала этого конфликта в Украине внимательно следили за развитием событий, прилагая максимум усилий для его скорейшего урегулирования, который после "холодной войны" стал серьезнейшим испытанием для всего мирового сообщества. Выступая за скорейшее урегулирование конфликта, Украина всемерно поддерживала миротворческую деятельность ООН, ОБСЕ, ЕС, других международных организаций, как одна из государств, основателей ООН, Украина рассматривает участие в операциях ООН по поддержанию мира, как неотъемлемую составную часть своей внешней политики.

Принимая во внимание то, что участие вооруженных сил НАТО для поддержания мира в Боснии и Герцеговине было санкционировано Советом Безопасности ООН, Украина приняла решение об участии в миссии по поддержанию мира в этом регионе.

В рамках программы «Партнерство во имя мира» были определены численность и состав вооруженных сил государств - членов НАТО, принявших участие в миротворческой миссии в Боснии и Герцеговине.

Для этой цели Украина выделила следующие силы и средства:

- 1) офицеров связи в Координационном центре партнерства в г. Монс (Бельгия) и штаб-квартире НАТО в Брюсселе.
- 2) группу военных специалистов и других офицеров в штабах многонациональных миротворческих сил;
- 3) 240-й отдельный специальный батальон (555 чел., выполняет свои обязанности в составе ОВС в Биг);
- 4) 12-й отдельный аэромобильный батальон (545 чел., г. Житомир);
- 5) военно-транспортная авиационная эскадрилья (10 Ил-76, 70 чел.);
- 6) эскадрилья транспортных вертолетов (6 МИ-8, 36 офицеров) из состава вертолетной бригады (ПрикВО);
- 7) два корабля (240 чел.) ВМС Украины (г. Севастополь);
- 8) одна отдельная мобильная механизированная бригада гражданской обороны (989 чел., с техникой), которая готова принять участие в специальных операциях в чрезвычайных ситуациях гражданского характера;
- 9) аварийно-спасательный батальон (255 чел., 53 ед. техники, включая 25 транспортных автомобилей, 18 специальных и 10 инженерных машин).

Кроме военного контингента Украина в составе вооруженных сил ООН имеет группу военных наблюдателей и гражданских полицейских. Всего в действиях, направленных на преодоление Балканского кризиса, было задействовано 7000 военнослужащих. Потери - 15 убитых, 50 - раненных.

Участие Украины в миротворческом процессе не были мотивированы какими-либо политическими интересами или симпатиями к одной из сторон конфликта. Украина выступает за переговорный процесс между всеми сторонами югославского конфликта и не только Президентами Сербии, Хорватии, Боснии и Герцеговины, но и с участием лидеров Боснийских и Хорватских сербов и мусульман Боснии.

Нейтральная позиция Украины неоднократно находила свое подтверждение в ее политико-дипломатических акциях в этом регионе. Так, во время визита в феврале 1995 года делегации Украины во главе с министром обороны В.Шмаровым к местам дислокации украинского контингента сил ООН состоялись интенсивные консультации с руководством Хорватии, Боснии и Герцеговины, с боснийскими сербами. В результате все стороны конфликта высказались за более активное участие Украины в миротворческом процессе.

Заинтересованность Украины в мирном урегулировании стала причиной для приглашения ее на мирную конференцию в Париже в декабре 1995 г., где состоялось подписание Мирного договора между конфликтующими сторонами.

20-21 декабря 1995 года украинская делегация приняла участие в первой международной конференции государств-доноров по вопросам мирного строительства в бывшей Югославии. На конференции рассматривались вопросы предоставления Боснии и Герцеговине финансовой и экономической помощи, а также помощи в области энергетики, транспорта, сельского хозяйства, здравоохранения, образования, создание органов местного самоуправления. Украина заявила о готовности принять участие в программах экономической реконструкции в Боснии и Герцеговине.

Свидетельством признания вклада Украины в миротворческие усилия ООН, ее последовательный курс на политическое урегулирование конфликта на территории бывшей Югославии, стало приглашение ее представителей на международную встречу по Боснии и Герцеговине в Лондоне в июле 1996 г. В ней приняли участие министры иностранных дел, министры обороны, начальники генеральных штабов 16 государств, а также руководители международных организаций (ООН, НАТО, ЕС), задействованных в процессе урегулирования. В своих выступлениях и переговорах на Лондонской встрече министры иностранных дел Украины Геннадий Удовенко вынес ряд предложений, нашедших понимание и поддержку со стороны участников форума.

Украина поддержала идею мирного урегулирования боснийского кризиса путем образования единого государства - Боснии и Герцеговины, включающая в себя мусульмано-хорватскую федерацию и Сербскую республику.

Кризис в Косово еще более обострил кризис на Балканах, возникший первоначально как чисто внутренний межнациональный конфликт, спровоцированный непомерными политическими амбициями косовских албанцев и слишком жесткой негибкой национальной политикой Сербского руководства. Он превратился в серьезную международную проблему, в которую оказались втянутыми не только близлежащие государства Албания и Македония, куда устремилось наибольшее число беженцев, но и

NATO, руководство которой, задавшись целью осуществить смену руководства в Югославии, предприняло бомбардировки ее территории.

Эта акция Северо-Атлантического Альянса вызвала негативную реакцию в кругах широкой общественности как Украины так и сопредельных государств. Еще большее возмущение вызвало, что жертвами этих бомбардировок все чаще становятся мирные жители.

Учитывая, что военная акция НАТО осуществлялась без санкции Совета Безопасности ООН, Украина ее не поддержала, хотя на официальном уровне и не осудила. Политика Украины в этом вопросе сосредоточилась на задачах прекращения бомбардировок Сербии авиацией НАТО, прекращения этнических чисток в Косово, организации переговорного процесса между конфликтующими сторонами с участием всех заинтересованных государств и международных организаций, возвращения беженцев в родные дома.

Являясь одним из государств – учредителей ООН, Украина вносит свой существенный вклад в укрепление европейской безопасности. Нельзя, например, недооценивать беспрецедентное в истории Украины решение о добровольном отказе от ядерного оружия и присоединении к Договору о нераспространении ядерного оружия в качестве неядерной державы.

Украина продолжает интегрироваться в европейские структуры. Она уже является членом Совета Европы и ОБСЕ и проводит активную работу с целью присоединения к Европейскому Союзу. Из всех европейских институтов, с которыми наша страна поддерживает наиболее тесные отношения, особое значение имеет НАТО. В рамках программы "Партнерство во имя мира" Украина вносит свой вклад в мирное урегулирование конфликта в Югославии и участвует в Средиземноморском диалоге. Позитивную роль играет Украина и в Причерноморье, где она активно участвует в черноморском экономическом сотрудничестве и Парламентской ассамблее черноморских государств.

Украина стремится к международно-правовому закреплению своих отношений с соседями. Она заключила большой договор "О дружбе, сотрудничестве и партнерстве" с Российской Федерацией, договор "Об отношениях добрососедств и сотрудничества" с Румынией, содействует мирному разрешению конфликтов в Приднестровье и Абхазии.

Таким образом, Украина утвердила себя в качестве одного из основных участников нарождающейся архитектуры европейской безопасности, вносящей свой вклад в безопасность и стабильность Черноморского и Средиземноморского регионов.

OEKSANDER POTEKHIN

The NATO-Ukraine Partnership: Problems, Achievements and Perspectives

Ukraine Facing Eastern Enlargement

The accession of Poland, Hungary and the Czech Republic to NATO in the spring of 1999 has significantly changed the security policy environment in Eastern and Central Eastern Europe. This process of NATO eastern enlargement has already affected Ukraine's international position positively. Firstly, it has led the Russian Federation to certain, though inconsistent, steps towards a normalization of relations (the "Basic Treaty" signed and ratified by Russia's Federation Council and the agreements on the Black Sea Fleet activated a dialogue on various levels between political forces in both countries). Secondly, it enhances the settlement of disputable issues with Rumania. Thirdly it has inspired the Ukrainian-Polish dialogue and manifested the existence of mutual interests of both countries. Finally, it has urged the Russian Federation to a new consideration of its own interests.

The Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine

Naturally, the mid- and long-term consequences of NATO enlargement cannot be foreseen. But it seems obvious that the framework for the development of the NATO-Ukraine relationship is set by the *Charter on a Distinctive Partnership between NATO and Ukraine* (henceforth called the Charter). According to the Charter this relationship is to be based on the principle of "invisibility of security" comprising all OSCE member-states, i.e. the understanding that one country's security depends upon the security of other countries. The

Charter pledges that NATO members will support Ukraine in its efforts to safeguard its sovereignty, political independence, territorial integrity and inviolability of frontiers, promote its democratic development and economic prosperity – which are described as key-factors of stability and security in Central and Eastern Europe and beyond – and facilitate Ukraine's integration within all-European and Euro-Atlantic structures. NATO welcomes the fact that Ukraine received security assurances from all the nuclear-armed states.

Russia, too, signed a treaty with NATO in 1997, the *Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security*. But the Founding Act and the Charter are essentially different principally in the attitude towards NATO by the two post-Soviet countries. The differences result not only from the fact that Russia claims to be an influential Great power and thus "more important" than Ukraine but also from entirely different approaches by the two countries to the process of NATO enlargement. In contrast to Russia, which has demonstratively adopted a parliamentary resolution against NATO "expansion" soon after signing the Founding Act, claiming that the enlargement process is a threat to Russian security, Ukraine considers the enlargement to be beneficiary to its own security.

While Russia and NATO declare that they will refrain from considering each other as adversaries, the treaty with Ukraine emphasizes NATO's positive role in promoting peace and stability in Eastern and Central Europe. Not surprisingly, the provision that every state enjoys a freedom of choice regarding its security alignment is expressed in the Charter but not in the Founding Act. While the Charter foresees joint military maneuvers on the territory of Ukraine, NATO maneuvers within the territory of the Russian Federation can scarcely be imagined. Under the Charter both parties will consult each other on arms export and proliferation of weapon technologies, especially on exports to countries ruled by dictatorial regimes. For Russia this issue is rather irksome – Moscow's leadership seems to regard NATO enlargement as an attempt to oust Russia from the international armaments market.

Similar differences concern NATO's role in the implementation of military reforms, where NATO pledges support to Ukraine in order to

enhance its civil control over the military. This subject is not addressed in the Founding Act. On the other hand, the Charter contains no statement on strategic disarmament since Ukraine, as opposed to Russia, dismantled its strategic weapons in the summer of 1996.

Fundamental differences between the Charter and the Founding Act concern the joint consultative bodies, i.e. the NATO-Russia Permanent Joint Council and NATO-Ukraine Commission. In contrast to the NATO-Russia Council which is envisaged as a permanent functioning body, the NATO-Ukraine Commission can hardly be described as a capable and influential body. Nevertheless, the Ukraine-NATO Charter ranks rather high among members of the Ukrainian foreign policy elite. Experts think that the Charter will contribute to improving the already existing relations between NATO and Ukraine. The difference between the Charter and the Founding Act is described as resembling the differences between a partnership agreement and a non-aggression treaty.

In many dimensions the Charter is of a symbolic nature. Its significance lies in the fact that it demonstrates the importance that Europe and NATO attach to Ukraine's security, independence and sovereignty. For most Ukrainian politicians and commentators the Charter's paramount significance is that of recognizing Ukraine as a state belonging to Central and Eastern Europe.

Domestic disputes regarding Ukraine's place in Europe, the future European security architecture, or the nature of relations with the CIS relate to Ukraine's official status as a non-bloc country. The president and government of Ukraine question the compliance of this fundamental conception with the national interests, but they express themselves moderately and cautiously in view of a possible reaction by Russia. Ukraine's relationship with the Western Alliance is still being considered in the light of Russia's actions in the international arena. Taking this into account, the priority task of Ukrainian diplomacy and foreign policy is to emphasize the importance of a direct relationship with Ukraine for all relevant international structures.

NATO enlargement should be considered by Ukrainian decision makers not as an end in itself but an aspect of internal transformation,

which will determine the Alliance's role in an all-European security system and its capacity to cope with some of the "new generation" security threats. Certain problems of instability are of non-military origin and cannot be resolved by military means. There is an increased demand for utilizing peace-making measures and for reliable means of enforcing and maintaining peace. NATO is still better accommodated to military rather than civil operations and has no other effective means.

Another potential problem is caused by the probability that NATO will "close the door" after the first wave of enlargement, creating tensions rather than a stimulus for integration and establishing a new line of division in Europe. At the same time, expanding and transforming the Alliance to another kind of OSCE would sharply diminish its effectiveness. However, even with additional functions of collective security NATO might not decide to invite new members. The Alliance can choose the form of existence that would entwine all European states by a system of reciprocal agreements and commitments.

Already, as a result of NATO's measures to settle the Bosnia crisis NATO has developed mechanisms and established structures which provide broad possibilities for non-members to take part in NATO operations under a UN or OSCE mandate (IFOR/SFOR, Combined Joint Task Forces, PfP, and others). For example, the Stabilization Force (SFOR) involved twenty countries, including Ukraine. In this context, the Charter can be regarded as an official international recognition and approval of Ukraine's determination to take part in such operations, including military action. Under any scenario, until military force remains the only reliable guarantor of international security, Ukraine is interested in the existence of NATO, in preserving Atlantic solidarity and in the American presence in Europe. Another aspect of inclination to NATO is the unpredictability of Russian foreign policy.

Parameters and trends of Ukraine-NATO relations

Since 1997, two basic alternative foreign-policy orientations prevail among Ukrainian foreign and security policy decision makers.¹ One of them calls for Ukraine's accession to NATO, the other opts for a neutral and/or non-aligned status of the country. During the last two years the pro-NATO orientation became slightly more popular (46 to 51 percent of the interviewed decision makers) and rose to a remarkable 69 percent by the end of 1998.² The *State Program of Ukraine-NATO Cooperation*, put into force in late 1998 (see below) is estimated to be one of the most significant documents, yielding a highly positive effect on Ukraine's international security.

The following aspects of relations with NATO were described to be the most significant: firstly, meeting the preconditions for future NATO membership; secondly, providing additional security guarantees to Ukraine, thirdly, attracting direct assistance in implementing military reform; fourthly, policy coordination with regard to NATO enlargement. Other aspects included arms and warfare technology trade, joint development of military policy (including policies to maintain Ukraine's military-industrial complex (MIC)), and participation in "peace creation" operations or joint exercises.

The idea of granting Ukraine additional security guarantees seems to be another illusion dating from Kravchuk's presidency, caused by a misunderstanding of the 1949 Washington Treaty (which does not provide for an interim, associated membership to the Alliance) and

1 This section is based on interpretations of expert polls prepared by the Center for Peace, Conversion and Foreign Policy of Ukraine. The quarterly poll entitled *Monitoring Ukraine's Foreign and Security Policy* comprises assessments and estimations of relevant MFA officials, researchers of state institutes, *Verkhovna Rada* deputies, Armed Forces officers, Ministry of Defense representatives, as well as leading journalists. Further information on methodology, results and subscription conditions of *Monitoring Ukraine's Foreign and Security Policy* is available at <http://www.public.ua.net/~potekhin/ucpcers/ucpcers.htm>.

2 Interestingly, the process of Ukraine's Western integration in general was perceived to have slowed down.

the logic of NATO's nature as a defense alliance. One should agree with the importance of direct assistance in military reform for Ukraine, but this kind of cooperation is bound to face opposition by the executive structures of Ukraine, which are still unable to launch the processes of submission of the armed forces and other military structures to civil control.

It is significant that such aspects of cooperation as participation in peace-making operations and joint exercises were estimated as minor ones by an overwhelming majority of experts, explained by the conviction that NATO would allegedly derive greater profit from them than Ukraine. At the same time, any participation in joint operations and exercises will not compensate the feeling of inferiority and loss of potential profit in case the Ukrainian MIC fails to be recognized by NATO authorities as a junior partner. Unless cooperation in this branch of military sphere is based on equality, the leftist political forces will conduct a successful anti-NATO agitation blaming the NATO countries at least for unfair and expansionist intentions.

The State Program for Cooperation with NATO

The *State Program for Ukraine-NATO Cooperation* for the years 1999-2001 (further referred to as State Program) was put into force in November 1998.³ It provides for the implementation of the Ukraine-NATO Charter. The significance of the State Program is shown by the fact that it was immediately rejected and attacked by most leftist forces in the *Verkhovna Rada*, who claimed that the president's decree was unconstitutional. Objectively, the State Program was prepared and adopted in accordance with the president's constitutional competence and obligations. It is based on the provisions of the *Main*

Directions of Ukraine's Foreign Policy, the military doctrine of Ukraine and the *Concept of Ukraine's National Security*, both of which had been approved by the *Verkhovna Rada*.⁴ The reason for the strong reaction of the leftists to the State Program is that its successful implementation would mean the establishment of a system of multi-dimensional, mutual dependence of Ukraine and NATO, and would thus render pointless a continuing discussion about Ukraine's geopolitical priorities. A complete implementation of the State Program will raise the relations between the partners to a level of cooperation higher than with any other non-member state, at least with regard to cooperation in advanced technology or space exploration spheres.

The State Program describes the full-scale integration with Euro-Atlantic security structures as Ukraine's strategic goal. This rules out all options of security alignment within the CIS framework or in the form of a union of "three Slavic states". Moreover, among all the existing security structures on the European continent, Ukraine "considers NATO the most effective structure" because of the "sizeable contribution of this organization to safeguarding peace, stability and the overall climate of confidence in Euro-Atlantic space, to the creation of a new architecture of security in Europe, to deepening the process of disarmament, control over armaments and non-proliferation of mass-destruction weapons".⁵

Owing to the general perception of NATO by Kyiv, Ukraine is committed to take an active part in the work of the EAPC and in the *Partnership for Peace* Program. Developing its cooperation with NATO, "Ukraine aims at guaranteeing its independence, democracy and territorial integrity, strengthening external guarantees of national security, withstanding any emergence of new threats to stability and security in the region of Central and Eastern Europe, of which it is an inalienable part, and using the experience and assistance of Alliance

3 Put into force by presidential decree 1209/98, dated 4 November 1998, and presented to NATO by Volodymyr Horbulin, head of the Ukrainian Inter-Agency Commission on NATO on 26 November 1998.

4 Constitution of Ukraine, art. 106. The two documents containing the guiding principles were adopted by the *Verkhovna Rada* in 1993 and 1977.

5 *State Program*, General Provisions.

member countries in building their own Armed Forces".⁶ The Program envisages a crisis consultation mechanism to be developed jointly with NATO in the case of a threat to Ukraine's territorial integrity, sovereignty or security.⁷

An Inter-Agency Commission on Ukraine's Cooperation with NATO, to be established by the National Security and Defense Council of Ukraine and headed by the latter's secretary, Volodymyr Horbulin, will coordinate Ukraine's relations with the Alliance, while the Ministry of Foreign Affairs of Ukraine will draft guidelines and recommendations and prepare the agendas of the "16 plus 1" sessions and committee meetings in Brussels and Kyiv, as well as Ukraine's activities within the EAPC. As provided for in the Charter, the President of Ukraine holds regular consultations with the NATO Secretary General and participates in NAC or EAPC summits and other higher level meetings. The minister for Foreign Affairs of Ukraine meets his Western colleagues at EAPC summits and, at least twice a year, at the NAC meetings and the subsequent Ukraine-NATO Commission meetings.

Besides the political consultations performed mainly by the president, the State Program raises the issue of regional cooperation between Ukraine and NATO.⁸ The experience of Central Eastern European countries in preparing their NATO membership is certainly very important for Ukraine. Besides bilateral and multilateral cooperation with the old and new member states as well as potential new applicants (Rumania, Slovenia, Bulgaria, Baltic states), sub-regional cooperation between NATO and GUUAM (Georgia, Ukraine, Uzbekistan, Azerbaijan, Moldova) is discussed.

6 *Ibid.*

7 The following activities are described: high-level consultations; direct telephone communications between the President of Ukraine and the NATO Secretary General; providing the NATO liaison office in Kyiv with the status of an authorized body to deal with crisis situations.

8 *Ibid.*, section 2, paragraph 7.

A broad range of security cooperation

The State Program departs from the principle of mutual openness in the field of military cooperation between Ukraine and NATO. Kyiv relies on the Alliance while "safeguarding Ukraine's national security against external military challenges and threats" and reforming the country's military structures, especially the Armed Forces and the military-industrial complex. NATO has a say with regard to Ukraine's defense cooperation with its direct neighbors. Ukraine participates in peace-building, conflict prevention and conflict management activities planned and implemented by NATO.

Hence, the State Program aims to enhance the compatibility and interoperability of Ukrainian administration bodies and units of Armed Forces with the NATO United Armed Forces. As an example, units of the Armed Forces and the Ministries on Emergency Situations and Protection of the Population Against the Consequences of the Chernobyl Catastrophe, as well as representatives of the state military administration, should be trained jointly to qualify for participating in NATO search/rescue and disaster relief operations. Participating in the Combined Joint Task Force, Ukraine shows its determination to contribute to NATO-led peacekeeping forces and its will to receive training. Also, the State Program suggests that joint NATO-Ukrainian exercises are increased and Ukraine's military infrastructure, in particular the Lviv (Javoriv) and Shyrokyi Lan training grounds and air testing ranges of Ukraine's Ministry of Defense, is more widely used by NATO members' forces.⁹

Military-political issues are dealt with by the minister for defense of Ukraine, most often on the level of EAPC and the Ukraine-NATO Commission (twice a year), as well as bilaterally.¹⁰ The minister for defense also participates in the NATO Defense Planning Committee and Nuclear Planning Group at ministerial level. Ukraine, supporting the Alliance's efforts towards non-proliferation of weapons of mass-

9 *State Program*, section 4.2.

10 *Ibid.*, section 4.1.

destruction, pledges to contribute to non-proliferation and arms control and to observe the Chemical Weapons Convention.

The cooperation in the field of civil-military relations is coordinated by the Council of National Security and Defense, the cabinet of ministers and the ministry of foreign affairs of Ukraine. In addition, the representatives of the *Verkhovna Rada* of Ukraine, the Constitutional Court of Ukraine, judicial authorities, social and non-governmental institutions, mass media, and independent experts will take part in a step-by-step implementation of a system of democratic control and civil administration of the Armed Forces and other military units. The measures include information and transparency related to the defense budget and state spending. The Military Reform Joint Working Group, established under the aegis of the NATO political-military steering committee, plays an important role in this field.¹¹

Unifying procedures and product standards in the field of military technology is described as another aspect of interoperability, which, among others, implies cooperation with the NATO Logistics Directorate to consider the partial introduction of the NATO codification system and standards on military material development, production and testing.¹²

Research and development related to military technologies is a priority field of cooperation identified by the State Program. The aim of this aspect of cooperation is to enhance joint production with companies of NATO member states, to attract private investments from Alliance members and raise the demand for Ukrainian goods and services in the field of armaments and military material.¹³ Accordingly, Ukraine is to participate in sessions of the NATO Science Committee, where issues of high technologies and disarmament are discussed, results of scientific-technical research in the field of armaments are exchanged and the international armaments market is assessed.

Science and technologies is another field of cooperation discussed in the State Program, including the exchange of scientific research results in the fields of disarmament, ecological security, advanced technologies and computerization; as well as participation in scientific programs and projects which are implemented under the NATO aegis. The Ministry of Science and Technologies of Ukraine cooperates with NATO in this regard by participating in PFP Program measures, in preparation and fulfillment of the relevant part of the IPP and the Working plan of Charter Implementation, in the establishment of direct links with the NATO Directorate on Science Issues and by conducting joint measures with NATO in order to exchange experience. The Ministry of Science and Technologies is also expected to resolve issues of the institutionalization of relations with NATO by preparing a memorandum on mutual understanding between the Ministry of Science and Technologies of Ukraine and the NATO Directorate on Science Issues. Ukraine also seeks broad involvement in the NATO Program *Science for Stability*.¹⁴ The State Program declares the National Space Agency of Ukraine to be responsible for joint projects with NATO member states concerning the space industry and technologies.¹⁵

Additionally, the National Institute of Strategic Studies (NISS) has been asked to coordinate cooperation in scientific research on military-political issues, aimed at developing the principles of an all-European security architecture. Cooperation should be established by direct contacts of the NISS with the NATO Science Directorate and NATO Office of Information and Press, as well as with scientific-research institutions of NATO member states and partner countries for holding joint scientific research projects. These projects include, among others, a study of experience gained in carrying out military reform in Poland, Hungary, Czech Republic, Rumania and Slovakia.¹⁶

11 *Ibid.*, sections 3 and 4.2.

12 *Ibid.*, section 12.

13 Among the most important activities are: training, repair and design.

14 *Ibid.*, sections 4.1, 5, and 9.

15 *Ibid.*, section 13.

16 *Ibid.*, section 4.1.

Cooperation regarding information support in the military field is to be implemented by the Ministry of Defense of Ukraine.¹⁷ The latter is charged by the State Program to study the interaction of military leadership and the media, with American assistance to enhance the performance of the *Partnership for Peace* Information Management System (PIMS) in Ukraine, and to open an information office of Ukraine's Armed Forces within the Coordination Center of Partnership in Mons, Belgium. Jointly with the NATO Information and Documentation Center in Ukraine, the Ministry of Defense is to foster television programs and media publications covering the participation of Ukrainian military units in NATO actions and providing information about NATO transformation processes as well as the process of Ukraine's military reform.¹⁸

In terms of practical relevance, issues such as the fight against organized crime and terrorism and the prevention of illegal arms transfers, dual use technologies, radioactive and drug substances are of great importance for Ukraine-NATO cooperation.¹⁹ The State Program envisages close joint action against organized crime on an inter-agency basis among Ukrainian institutions, NATO's Special Committee and institutions of partner countries.

Cooperation in the field of civil emergency planning and environmental protection is discussed extensively in the State Program. Emergency planning cooperation aims primarily at drawing on NATO members' experience and financial and technological resources to improve the performance of the Ukrainian Ministry of Emergency and related formations and units of the Armed Forces and Ministry of the Interior.²⁰

17 *Ibid.*, section 4.3.

18 Prepare together with the MFA of Ukraine and the National Institute of Strategic Studies the publication of a White Book about NATO-Ukraine relations; create an educational program about NATO for officer personnel of Ukraine's Armed Forces.

19 *Ibid.*, section 8.

20 *Ibid.*, sections 7 and 10

Ukraine-NATO Relations and Domestic Politics

According to the above-mentioned representative group of experts interviewed by the *Monitoring Ukraine's Foreign and Security Policy* polls,²¹ *Verkhovna Rada* deputies of rightist orientation are the most outspoken supporters of Ukraine's Western integration and cooperation with NATO. Apart from financial and banking leaders, some businessmen, the general staff of the Ministry of Defense as well as the centrists within the *Verkhovna Rada* were identified as adherents to a Western-oriented approach. The significance of this group was estimated as roughly 11 percent in December 1997 and 8 percent in September 1998. Army officers and heads of military educational institutions were not regarded by the interviewed experts as expressing great concern about integration with NATO.

Since 1996, president Kuchma's administration has been proclaiming hesitantly the aim of Ukraine's future "complete integration" into European and Euro-Atlantic structures. Consequently, the executive authority has been urging the European Union to recognize Ukraine as an associate member but was turned down by Brussels for the time being. Moreover, the aggravation of the economic crisis since 1998 led to a further estrangement between Ukraine and those Central European states regarded as potential candidates for EU membership. Insisting on Ukraine's further integration into Europe without appropriate measures to adjust the economic and social conditions is likely to cause a further disorientation of society and Ukraine's foreign partners. In this regard, the claim to NATO membership resembles a "postponed demand". While a full-fledged membership is beyond political realities at present, the conviction has been growing that an enhanced cooperation with NATO is an unconditional imperative.

21 See above, footnote 1.

Perceptions by the Ukrainian population

The attitude of Ukraine's population towards NATO can be assessed by comparing the results of two polls conducted in January 1997 and March 1998 by SOCIS-Gallup.²² Changes and shifts of opinions are explained by the dynamics of Ukraine's foreign relations and aspects of domestic politics.²³ As a first result, the polls suggest that the section of the population that is well informed about NATO has grown from 9 to 13.5 percent while the number of citizens indifferent to the Alliance has decreased from 16 to 8 percent.

This led to a further divergence in the estimation of the Alliance. On the one hand, an increase in positive approaches to NATO was registered. The number of those estimating it as a defense alliance has grown (from 27 to 32 percent). On the other hand, the share of those appraising the Alliance as a peace-making organization decreased (from 17 to 11 percent), and the share of those perceiving an aggressive military bloc in it increased (from 16 to 22 percent). Fewer respondents than before failed to give their own estimation of NATO's character (39 percent in 1997, 34 percent in the following year). However, one third of the polled have no clear standpoint. The social-demographic distribution of the polled suggests that the higher the educational and professional level and the lower the age of the respondents the more positive their attitude towards NATO. As far as regional differences are concerned, the perception of NATO as an aggressive bloc prevails in the eastern region and Crimea. In most of the other regions, including the west and south-west, just about a half of the respondents consider NATO to be a defense alliance. In southern Ukraine, NATO tends to be considered a peace-building organization.

22 Both polls comprised 1200 respondents in all the regions of Ukraine.

23 Between January 1997 and March 1998, besides the adoption of the Charter, the most important events for Ukraine's international security relations were the participation in the NATO-led marine maneuvers "Sea Breeze", the establishment of Ukraine's mission to NATO, and a certain normalization of Ukrainian-Russian relations, leading to the signing of the bilateral "Grand Treaty".

The perception of NATO's character coincides with the population's attitude to relations between Ukraine and NATO. Thus, the number of "realists" who expect Ukraine to join NATO sometime in the future increased from 19 to 25 percent, while those who wanted Ukraine to do it as soon as possible decreased from 19 to 14 percent. As a whole, the pro-NATO potential, according to answers given to direct questions, makes up almost 40 percent of the polled. The number of convinced NATO opponents increased slightly from 21 to 26 percent. Besides, the number of those having no clear standpoint in this issue decreased to 35 percent (from 42 percent in 1997). Allowing the respondents to choose among several variants of geopolitical orientation led to a certain decline of pro-NATO sentiments (in favor of a non-aligned status). 34 percent of the respondents have agreed (and 24 percent have disagreed) with the statement that "Ukraine would become a truly European state if effective international security guarantees were granted". Altogether, supporters of close ties with the Alliance constitute slightly more than 30 percent of Ukraine's population. As described above, this percentage is twice as high within the country's political elite.²⁴

The strengthening of Ukraine's international status during the period between the two polls is felt by the population. Thus, in 1997 only 36 percent of the respondents expressed the certainty that during the following five years Ukraine would not encounter any threat of attack from a foreign state. In 1998 this optimistic expectation was shared by 53 percent of the interviewed. In this context, the estimation of confidence in NATO as a potential protector for Ukraine is interesting: 34 percent of the population expect NATO to defend Ukraine if it were a member of the Alliance (30 percent in 1997), while 13 percent (12 percent in 1997) count on this protection in any case, i.e. even if Ukraine preserves its current non-aligned status. In both years, more than 30 percent of the polled declared they were unable to imagine NATO's reaction to a conflict around Ukraine, showing a consider-

24 The question "Should Ukraine access NATO?" was answered positively by precisely one third of the respondents

able reserve towards acknowledging the Alliance as the most important security provider.

A growing number of respondents are afraid of Ukraine's being trapped in a "cordon sanitaire" status between NATO and the CIS military-political alliance.²⁵ 51 percent of respondents in the 1998 poll fear that president Kuchma's pro-NATO orientation undermines the stability of relations with Russia (40 percent in 1997). One half of the population regards Ukraine's relations with either NATO or Russia in terms of a zero sum game.²⁶

NATO's eastern enlargement, too, is faced with growing consciousness by the Ukrainian population. Only 7-8 percent were indifferent towards this process in 1999 (the percentage was twice as high in the previous year). In early 1998, 25 percent of the respondents felt that NATO enlargement had negative effects on European security, while 20 percent suggested the opposite. Accordingly, 25 percent regard the enlargement as a process harmful to Ukraine's security, and 17 percent expect positive effects for the country's external security. The ongoing process of NATO enlargement has led to a radicalization of its perception by the Ukrainian population. Thus, the support of Russia's resistance to the enlargement has grown from 24 percent in 1997 to 36 percent in 1998. The accession to NATO of Poland, the Czech Republic and Hungary was greeted as positive by 22 percent of the respondents in 1998 (14 percent in 1997) and condemned by 20 percent (10 percent in the previous year).

The perceived implication of the October 1999 presidential elections on Ukraine's security situation was assessed by a special poll in early 1999. 40 percent of the population have declared that their voting in the presidential elections will depend on a candidate's foreign policy orientation.²⁷ The most popular program would be a well-balanced

development of Ukraine's relations both with Russia and the West. The influence of the pro-Russian line has turned out to be rather essential whilst one third of the respondents manifested their desire for a renewed USSR. The lowest percentage of supporters had the candidate advocating Ukraine's membership in NATO.²⁸

The position assumed by the Verkhovna Rada

In view of NATO's air strikes against Yugoslavia, the *Verkhovna Rada* adopted a resolution on Ukraine's relations with the Alliance, demanding the president to express his categorical opposition to NATO aggression and plans to carry out land operations in Yugoslavia. Of 318 deputies registered, 226 – the required minimum – voted for adopting the resolution, while 42 members of the parliament voted against.

The resolution calls on the Parliamentary Committees, the cabinet of ministers and all state bodies to safeguard the national interests of Ukraine as expressed by provisions of the Constitution, the *Declaration on State Sovereignty* and the law on the *Main Directions of Ukraine's Foreign Policy*, i.e. to respect the non-aligned status of the country, to refrain from joining military and political alliances. The *Verkhovna Rada* regards the decision of NATO's leadership to expand the Alliance's range of action beyond the territory of its mem-

presidential candidates' foreign policy orientation?" Strong significance: 40 percent. No significance: 28 percent.

- 28 Question: *How will your decision to vote for a presidential candidate be affected if he adheres to close economic and political union with Russia?*: positively: 71 percent, negatively: 15 percent, does not affect: 10 percent. ... *to the accession to a restored Soviet state?*: positively: 35 percent, negatively: 37 percent, does not affect: 16 percent. ... *to a wide-scale economic integration with the West?*: positively: 58 percent, negatively: 14 percent, does not affect: 17 percent. ... *to balanced relations both with Russia and the West?*: positively: 79 percent, negatively: 4 percent, does not affect: 9 percent. ... *to independent foreign policy, non-bloc status of Ukraine?*: positively: 41 percent, negatively: 19 percent, does not affect: 22 percent. ... *to an immediate accession to NATO?*: positively: 22 percent, negatively: 34 percent, does not affect: 18 percent.

25 26 percent of the respondents in 1997, 36 percent in 1998.

26 This does not mean that the other half can be described as supporters of a "cooperative security" approach. Only 15 percent (10 percent in 1997) consider closer ties with NATO not dangerous to Ukrainian-Russian relations.

27 SOCIS Gallup poll of February 1999: "How will your vote be affected by the

ber-states and the fact that NATO is doing so without a mandate by the UN Security Council as extremely dangerous. In view of the aggressive nature of NATO's new doctrine, the resolution requires that the State Program (see above) be submitted to the *Verkhovna Rada* for consideration. In addition, the parliament wishes to reconsider all legal acts establishing the basis of Ukraine's cooperation with international organizations. The president has also been charged with fostering Ukrainian peace-building efforts aimed at resolving the Balkan crisis, and with proposing a UN-sponsored peace conference to be held in Kyiv.

The cabinet of ministers is charged with speeding up the drafting of as yet uninstituted laws on basic principles of national security, especially relating to the structure, strength and functions of Ukraine's Armed Forces and the conditions of cooperation with the Armed Forces of foreign countries. In this context, the resolution reminds the Ministry of Defense of the fact that joint military exercises with units of others states' armed forces represent a violation of the Constitution. The Parliament has also demanded a strict observance of Article 85 of the Constitution as regards mandatory parliamentary approval of decisions concerning the admission of units of foreign armed forces to the territory of Ukraine.

To secure the country's security, the government has been instructed to take immediate measures to stop the dismantling of strategic aircraft systems and silos. Additionally, the ministries of finance, economy and transport are called upon to assess the damages of NATO's action against Yugoslavia caused to Ukraine, especially related to a decrease in the volume of maritime and river transport.

As opposed to a more radical earlier draft (which did not get the support of a *Verkhovna Rada* majority), the resolution falls short of suspending the State Program implementation or urging the president to dismiss "the ideologists of the pro-NATO course", i.e. foreign minister Tarasiuk and National Security and Defense Council Secretary Horbulin. On his part, the former has described the *Verkhovna Rada* resolution – which is not a national law – as non-binding and insists that operational decisions in the field of foreign policies are the prerogative of the executive branch.

Will Ukraine Become a NATO Member?

As is well known, the question of Ukraine's possible future accession to the Alliance is interlocked with the problem of Ukrainian-Russian and Russia-NATO relations. Even the harshest critics of NATO enlargement would probably agree to Ukraine's membership if a "worst case scenario" in bilateral relations with Russia was to become a reality. On the other hand, the Russian politicians who oppose the ratification of the friendship treaty with Ukraine have pointed out that if disputable issues – for example the status of Sevastopol – remain unsettled, they would prevent Ukraine from becoming a NATO member. Certainly, the international community has no interest in Ukraine becoming "another Belarus". However, it is unlikely that the USA will encourage an immediate application of Ukraine to be included into the next round of enlargement. The state of bilateral relations and the level of political dialogue give no grounds for believing that the American leadership will welcome such a step in the short term – and Western European countries are even more reluctant. Generally speaking, after the first stage of eastern enlargement, the Alliance seems to be reluctant to accept new members in the near future.

Long-term policies to ease the path to NATO membership will have to focus on the following objectives: firstly, to raise Ukraine's political and strategic significance despite economic difficulties and the political crisis, secondly, to draw on lobbying by new NATO members, especially Poland, and to exploit possible differences between the USA and its European partners, France in particular. Thirdly, restructuring Ukraine's economy, especially the diversification of its foreign economic ties, is required in order to diminish the vulnerability of pressure by the Russian Federation. It would be naive to think that refraining from close relations with NATO could change the nature of Russian-Ukrainian relations for the better and could lead to concessions by Russia in economic and other fields. On the other hand, renouncing an application for membership could prove to be a bargaining token to request additional assistance from Western partners, mainly in the military and technical fields.

Other issues of practical relevance include the question of who will cover the NATO expansion financially. Most of the newly admitted NATO members expect their future military expenditure to be less than the cost of the inevitable armed forces modernization in case of non-accession. This argument concerns Ukraine as well. Armaments, technical equipment and ammunition in the Armed Forces of Ukraine are outdated and require modernization.

In addition, tangible changes in political, economic, social, financial, military and technical fields are required from new members, who are thus facing the double challenge of investing in defense improvements as well as in economic and social reforms in order to approach the next important goal – membership in the European Union. At the same time – if the EU implements its plans regarding a more active foreign and military policy by, *inter alia*, restructuring the Western European Union – the new members might become involved in a closer cooperation with WEU, which would counterbalance an exclusive orientation at NATO.

NATO takes a considerable risk in admitting Central and Eastern European countries which have historically reciprocal claims to one another. Although a key condition for applicant countries was and is the demand to settle disputable issues with neighboring states there is no guarantee against a future deterioration in bilateral relations. NATO has no experience of successful settlement of conflicts between its members, as the example of Turkey and Greece shows.

Regardless of the limited likelihood of becoming a member of the Alliance in the near future, simultaneously with implementing the cooperation goals stated in the Charter, Ukraine should consider and prepare an application for NATO membership. It should define for itself the preferred terms and conditions of accession. Today this step seems to be rather remote. Former US presidential security advisor Brzezinski has been quoted as saying that in the future there will be no need for Ukraine to be a formal NATO member, whereas at the present moment membership is simply impossible. Nevertheless, in the case of a sharp change in the international security situation, joining NATO could become a necessity for Ukraine. Preparations for this potential step should be taken in advance by studying and gener-

alizing the experience of new NATO members, by developing a broad cooperation in the military and political fields with these countries, especially with Poland, by implementing cooperation programs with NATO in the *Partnership for Peace* framework or within the *Science for Peace* program.

To conclude, some of the positive consequences of Ukraine's possible NATO membership shall be named: firstly, the formal unification with Greater Europe would irreversibly symbolize the status of a modern democratic country and grant effective security assurances. Ukraine would overcome the dangerous status of a buffer state between NATO and Russia, guaranteeing its independence against any possible internal development within the Russian Federation. A formal guarantee against territorial claims – for example, from Rumania – will contribute to enhancing Ukraine's sovereignty and inviolability of frontiers. Also, the extension of NATO's "nuclear umbrella" to the territory of Ukraine has important implications for the global non-proliferation regime.

Secondly, closer and more productive relations with Poland, Hungary and other neighboring countries would contribute to an irreversible integration within Central and Eastern Europe, leading to an enhanced cooperation with the West in the field of direct investments and market reform assistance. The modernization of Ukraine's defense industry would provide for an acceleration of the Armed Forces reform. Thirdly – if an official decision to join the Alliance was supported by the majority of Ukraine's population in a national referendum – the security alignment will foster a decrease in influence of leftist political forces.

*Олександр Дергачов,
провідний науковий співробітник
Інституту політичних і етнонаціональних
досліджень НАН України,
головний редактор журналу "Політична думка"*

Зміст проблеми пріоритетів

Вже вісім років Україна є самостійним суб'єктом міжнародних відносин. Формальне утвердження України на міжнародній арені цілком завершено. Але її перетворення на дієздатного актора і привабливого партнера, на міцний елемент системи міжнародних відносин, ще не відбулося.

Сучасні динамічні міжнародні відносини, надто європейські, висувають надзвичайно високі вимоги до тих, хто хоче бути їх повноправним учасником. Як ніколи важливими для визначення міжнародного становища держави стають її досягнення у демократизації внутрішнього життя, утвердженні верховенства права, створенні ефективної економіки і соціальної сфери. До того ж всі ці показники виконують роль перепустки до цивілізованої міжнародної спільноти і все більшою мірою перевершують за своєю вагою традиційні геополітичні параметри при визначенні місця країни у системі міжнародних відносин. У європейській спільноті принципова спорідненість суспільних цінностей та зовнішньополітичних пріоритетів стала нормою.

На цьому тлі стає очевидним, що українська держава ще не набула ні привабливих, ні, навіть, просто виразних характеристик. Її місце і роль у новій системі європейських відносин, що формується не є цілком передбачуваними, а подальше гальмування суспільних перетворень породжує небезпечну перспективу закріплення стану відносної ізоляваності та, водночас, зростання залежності від зовнішніх чинників. Особливо складною проблемою для зовнішньої політики України є те, що їй бракує не тільки потужності чи просто конкурентоздатності, а й достатньо чіткої визначеності щодо пріоритетів. Практично це є ознакою незавершеності процесу національного самовизначення. Однак, на відміну від бідності постсоціалістичних країн, Україна не демонструє зрозумілих для міжнародної спільноти цілей і тенденцій. В її випадку йдеться не про ієрархізацію пріоритетів, які ґрунтуються на загально визначених національних інтересах, а про остаточне визначення їх переліку, взаємну гармонізацію та практичне узгодження із загальною стратегією національного поступу.

З формальної точки зору офіційно ухвалені принципи та пріоритети української зовнішньої політики достатньо деталізовані. Крім того, вони залишаються стабільними всі роки незалежності і видаються збалансованими (1). Навіть після перемоги на президентських виборах 1994 р. Леоніда Кучми, який критикував зовнішньополітичний курс Леоніда Кравчука, як не виважено прозахідний і закликав до зміни пріоритетів, реально цього не відбулося (2). У політико-дипломатичній діяльності поступово склалась східно-західна двовекторність, що стала своєрідним додатком позаблоковості. Але за умов фактичної паралетності та якісної подібності орієнтації на співпрацю із Заходом та Росією українська зовнішня політика виявилась позбавленою дійсних пріоритетів.

Замінення пріоритетів

Показчиком браку реальної у розвитку співпраці за будь-яким асиметром, визначальною рисою зовнішньополітичного курсу України, свідченням його стабільності, передбачуваності стає статичний чинник – позаблоковість. “Позаблоковість і стабільне партнерство з усіма демократичними країнами світу” стало визначальною передвиборної програми Леоніда Кучми. В ній не знайшлося місця інтеграції в європейські і євроатлантичні структури. Зі стратегічних партнерів згадується лише Росія. Збалансованість покладана забезпечити “активну участь у будівництві ефективної системи європейської безпеки; гармонізацію національного законодавства відповідно до світових і європейських стандартів”(3). В інавгураційній промові 30 листопада 1999 р. Президент Кучма зазначив: “На даному етапі результативність зовнішньополітичного курсу України, її міжнародний авторитет та імідж визначатимуть два основні чинники. Перший – як ми розв’язуємо внутрішні проблеми. Другий – наскільки активно й осмислено, з урахуванням національних інтересів адаптуємося до реалій сучасного світу. Світу який, інтегруючись, продовжує жити за законами конкуренції.

Ключовими орієнтирами у нашої зовнішньої політиці є її багатовекторність, прогнозованість і стабільність, збереження позаблокового статусу України.

Підтверджуючи свій європейський вибір, ми ставимо за стратегічну мету вступ до Європейського Союзу... На одному з головних місць – стратегічне партнерство з Росією... Ще один з ключових зовнішньополітичних напрямів пролягає через стратегічне партнерство зі Сполученими Штатами Америки. Усі ці три магістральні вектори української зовнішньої політики – самодостатні і взаємодоповнюючі. Ми будемо органічно поєднувати їх із співпрацею на всіх інших напрямках”. (4).

Ризик втрати орієнтирів

Загальні підтвердження зовнішньої політики держави залишилися незмінними. Це додатково підтверджує переіспризначення Б.Тарасюка на посаду Міністра закордонних справ, на яку були й інші претенденти. Вже практика останніх місяців, - зміст контактів на вищому рівні у Брюсселі, Москві, Вашингтоні, - демонструє, що Україні фактично доводиться проводити дві різні політики і дотримуватися відмінних ціннісних орієнтирів у стосунках зі своїми стратегічними партнерами. Міжнародне становище України стає дедалі більш суперечливим, що потребує відповідної реакції. Позиція з принципових питань європейської політики і відносин між країнами СНД залишилася нез’ясованою. Фактично ігноруються серйозні проблеми, з якими зіштовхується Україна: зростаюча залежність від Росії і Заходу, втрата позицій у міжнародному розподілі праці, відставання від загальноєвропейських процесів.

Вихід на перший план економічних, екологічних та інших несливових аспектів безпеки мінімізує значення класичної позаблоковості і вимагає найактивнішої участі в інтеграційних процесах, а, таким чином, унеможливило нейтральність у ціннісних та геополітичних орієнтаціях. Подальший розвиток інтеграційних процесів, ефективність нової системи безпеки безпосередньо пов’язані з утвердженням серед членів європейської спільноти подібних систем суспільних інтересів, засад національного буття. Лише на цій основі може бути досягнуто справжньої взаємодовіри та ефективної співпраці в питаннях безпеки й розвитку.

За цих умов українська позаблоковість тотожна утриманню від повноцінної, синхронної участі у загальноєвропейських процесах. Фактично вона є ознакою своєрідної “персональної”, існуючої виключно для однієї України, біполярності. Сьогодні відносна активність Києва в європейських справах – це радше наслідок остоїгою ізоляції, рефлексторної дії, закладаних компенсувати російський чинник. Реального руху до європейських стандартів організації суспільства і функціонування держави не відбувається. Для України важливого практичного значення набуває усвідомлення обмеженої сумісності стратегій, що їх сповідують у міжнародних справах, і передусім - в галузі безпеки, її основні партнери. Водночас, сполучення, гармонізація відносин з Росією і з Заходом з жорстким імперативом для нашої країни як сьогодні, так і на перспективу. Необхідність вибору між ними означала б небезпечний підірв національних інтересів України. У сучасній ситуації Києву залишається здійснювати складне маневрування, за якого реалізація власної стратегії і скільки-небудь ефективне обстоювання національних інтересів практично неможливе.

Російський та європейський чинники у їх впливі на такий специфічний об’єкт, як Україна діють різноспрямовано, і все більш виразно конкурують. Гармонізувати та максимально використовувати їх з урахуванням найближчих потреб та довготермінових інтересів – основне завдання зовнішньої політики України. Стратегічна залежність від багатьох потужніших держав, та ще й таких, що знаходяться у складних і важкопередбачуваних взаєминах з елементами суперимпівта, являє основний зміст української позаблоковості.

Реальна політична та економічна присутність України в Європі і навіть в зоні СНД постійно скорочується, її вплив на вирішення принципових питань міжнародної політики є номінальним. Україна дистанціюється від євразійських інтеграційних процесів, однак не в змозі реалізувати європейську альтернативу - отже вона зависає в стані геополітичної невизначеності. Вона не є суб’єктом, що формує геополітичний простір навколо себе і залишається здебільшого пасивним об’єктом масштабних процесів що розгортаються у новій Європі. Незбіги у стандартах взаємин із східними та західними партнерами поглиблюються. Як наслідок - передумови забезпечення стабільності та безпеки і, особливо, економічної співпраці, погіршуються.

Україна залишається чи не єдиною державою континенту, яка ще не знайшла органічного місця у системі міжнародних відносин, не набула виразних характеристик як їх суб’єкт. Це становить проблему не тільки для самої України, а й для її стратегічних партнерів. Захід зацікавлений у закріпленні та посиленні геополітичних зрушень останнього періоду, досягнених гармонійністю та стабільністю міжнародного політичного простору (5). Росія все більш відверто намагається відновити, або сконструювати власну зону переважного впливу у пострадянському просторі (6). Для обох українська двовекторність стає великим рахунком є чинником незручної невизначеності. Щодо України постійно зберігається застереження, чи навіть, підозри стосовно її довготермінового курсу. Замість переваг двовекторної співпраці Україна отримала перманентні проблеми.

Чи можлива цілісна стратегія

Перспективи становлення України як активного, дієздатного суб’єкта міжнародних відносин пов’язані з її зацікавленістю і “геополітичним обов’язком” в однаковій мірі брати участь у житті європейського і євразійського регіонів і сприяти гармонізації стосунків між ними. Стратегічна мета – перетворення євразійських відносин і, насамперед, відносин з Росією на елемент стабільної

системи міжнародної співпраці, на сферу дій міжнародно-правових норм і відповідей європейських традицій. При цьому оптимальним є не пошук протизваг і балансування між партнерами, а мінімізація суперечностей між ними і налагодження конструктивної взаємодії. Як ні одна з інших країн, Україна зацікавлена в утвердженні власної бірегіональності й підтриманні стабільних конструктивних міжрегіональних зв'язків в межах Великої Європи та єдиного євроатлантичного простору.

Зважаючи на українські культурно-історичні, економічні та політичні реалії йдеться саме про євроатлантичний формат і зовнішніх впливів, і зовнішніх пріоритетів. У ньому концентруються зовнішньополітичні проблеми, базові національні інтереси, реальні та потенціальні партнери. Подальша консолідація євроатлантичного простору безумовно златна зликти потенційну загрозу дезінтеграції України, створити найкращі умови для паралельного комплексного вирішення національних та загальнодемократичних проблем її внутрішнього розвитку.

Табл. 1. Оцінка відповідності національним інтересам України (7)

	рудень 997	рудень 998	ерезень 999	ервень 999	ересень 999	рудень 999
ступ до НАТО	51,2	68,6	47,5	36,7	46,2	32,4
спадкоємство від інших країн						
озаболовочий	41,5	25,7	32,5	53,3	43,6	55,9
ейвральний статус						
ступ до НАТО	7,3	5,7	10,0	3,3	5,1	11,8
азови країнами СНД						
ступ до військового	0,0	0,0	10,0	3,3	5,1	0,0
озову країн СНД						

Ієрархія пріоритетів зовнішньої політики визначена експертами таким чином: створення умов, за яких Україна могла б зосередитися на внутрішніх проблемах – 1,34; встановити та розвинути рівноправні партнерські стосунки з Росією – 1,55; поглиблювати партнерські відносини з країнами ЦСЄ та Балтії – 1,62; забезпечити роль транспортного коридору Північ-Південь, Схід-Захід – 1,63; створення загальної системи безпеки – 1,66; розвинути співробітництво у рамках ГУУАМ – 1,69; добитися надання масштабної допомоги та інвестицій з боку Заходу – 1,75; створити передумови для майбутнього вступу України до НАТО – 1,89; поглиблювати партнерські відносини з країнами СНД – 1,91; ствердження України як регіонального лідера країн ЦСЄ – 1,96. Інші цілі за значенням знаходяться в інтервалі між важливими і другорядними (8).

Українська зовнішньополітична стратегія безумовно має бути двовекторною, але очевидно, що якісні зрушення у її геополітичному положенні, забезпечення безпеки та сприятливих умов для економічного і суспільно-політичного поступу пов'язані з виходом з євразійської ізоляованості та інтеграції в Європу. Стосунки з Москвою не мають жодним чином обмежувати цих перспектив. Розвиток співробітництва має передбачати зменшення односторонньої залежності, створення альтернатив, стратегічну орієнтацію на перетворення взаємин з Росією на елемент стійкої системи регіональної і глобальної безпеки.

Декларований курс на інтеграцію в євроатлантичний простір має спиратись на принципово нову модель суспільно-політичного розвитку, відповідну стратегію внутрішніх перетворень та послідовні зусилля, спрямовані на зміну геополітичної ситуації і передовсім характеру стосунків з Росією. Фактично це передбачає якісну перебудову усієї системи міжнародних відносин на пострадянському просторі.

Україна, для перетворення у самодостатню сучасну сильну націю потребує тривалого перехідного періоду. За сучасних реалій це не може бути періодом "внутрішньої зосередженості", – здійснення таких перетворень неможливе за умов ізоляції. З точки зору потреб зміцнення державності і вдосконалення довготермінової стратегії в Україні гостро стоїть питання про співвідношення національного і інтернаціонального. Ця проблема ускладнюється історичним відставанням внутрішніх процесів від подальших сучасних міжнародних, надто європейських тенденцій. Очевидно, що перспективи національного відродження і прискореного поступу України пов'язані з подоланням цього відставання, побудовою відкритого суспільства і інтеграцією у міжнародний простір.

Пріоритетними напрямками української зовнішньої політики мають бути: демократична перебудова і подальший розвиток паритетних взаємовигідних відносин з Росією та іншими пострадянськими країнами; відновлення природних зв'язків з європейськими країнами та повномасштабне включення у будівництво нової Європи. Таким чином на сучасному етапі на східному напрямку головними є якісні показники, на західному – кількісні. Але інтегруючим пріоритетом є національна консолідація і самоперетворення.

Саме на цих засадах може бути забезпечене зміцнення міжнародних гарантій національної безпеки, незалежності, суверенітету та територіальної цілісності та утвердження ключової ролі України у системі регіональних відносин в Центрально-Східній Європі та у Чорноморсько-Кавказькому просторі. Позбутися небезпечної залежності можливо лише шляхом розбудови системи взаємозалежності. За сучасних реалій і з урахуванням геополітичних координат України це можливо тільки у варіанті повноцінної інтеграції до системи міжєвропейських відносин.

Примітки:

1. Звернення Верховної Ради України "До парламентів і народів світу" 5 грудня 1991 р. Україна на міжнародній арені. Збірник документів і матеріалів 1991-1995 рр. Книга 1. Юрком Інтер, Київ, 1998, стор. 14-17; "Основні напрями зовнішньої політики України", схвалені Верховною Радою України 2 липня 1993 р. там само, стор. 37-53.
2. У передвиборній програмі кандидата в Президенти України Л.Д.Кучми у 1994 р. зазначалося: "пріоритетним вважаю відновлення взаємовигідних господарських зв'язків з Росією та країнами колишнього СРСР, водночас із подальшим налагодженням таких зв'язків із країнами Західної Європи та США. Порухуванню перед Верховною Радою питання про аступ України до економічного союзу СНД, виступаючи за укладення між цими країнами рівноправної валютної угоди".
3. Право вибору: Президент України – 1999, "Смолоскип", Київ, 1999, стор. 56-59.
4. Урядовий кур'єр, 1 грудня 1999 р.
5. The Alliance's Strategic Concept. NATO Press Release NAC-S(99)65, 25 April 1999; Presidency Conclusions HELSINKI EUROPEAN COUNCIL, 10 and 11 December 1999. Annex V. EUROPEAN COUNCIL COMMON STRATEGY 1999/CFSP of on Ukraine // Press Release: Brussels (11-12-1999) : Nr. 00300/99.
6. Див. зокрема "Концепція національної безпеки Російської Федерації. Независимая газета, № 1 (174), сетаева версия, 14 января 2000 г.
7. Опитування експертів проведено Центром миру, конверсії та зовнішньої політики України (СРЦПУ) в рамках програми "Мониторинг зовнішньої політики України та політики в галузі безпеки". До складу експертів (40-44 особи) входять представники 4 груп: 1) Службовці МЗС та співробітники дослідницьких установ, які працюють на замовлення держструктур (Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут світової економіки та міжнародних відносин НАН України, Інститут соціології НАН України та ін.); 2) Депутати БР різних політичних струмків, насамперед члени комітету у закордонних справах і з зв'язків з СНД та Комітету з питань оборони і державної безпеки; 3) Військовослужбовці ЗС України, у т. ч. співробітники МО, викладачі та фахівці військових ВУЗів та дослідницьких центрів; 4) Провідні журналісти, що спеціалізуються на міжнародній тематиці і представляють найбільш авторитетні ЗМІ. Джерело: Зовнішня політика України та політика в галузі безпеки в 1999 році. Результати опитування експертів. СРЦПУ, с. V.
8. Там само, с. XXVIII. Коефіцієнт розрахований за шкалою: дуже важливо – 1, важливо – 2, другорядне – 3.

Об'єднана Європа від Атлантики до Луганська: підстави, реалії та перспективи

Павло Жовніренко,
радикс Центру стратегічних досліджень (Київ)

В своїй інаугураційній промові Президент Кучма нарешті чітко й однозначно назвав вступ України до Європейського Союзу основною метою своєї зовнішньої політики. Можна сподіватися, що зроблено цілком логічний і реалістичний крок, полишені наївні сподівання на якісь «сигнали з боку Заходу», на нашу «особливу значимість» для Європи, яка начебто спить і бачить нас у своєму дні в той час, як ми самі спимо і нічого для цього не робимо.

Очевидно, однак, що заява Президента стане черговою декларацією намірів, якщо вона не буде підкрплена радикальними ліберально-демократичними змінами в економіці, системі управління, правовій системі держави. Тобто, коротко кажучи, необхідною і достатньою умовою реалізації зовнішньополітичної цілі стає проведення внутрішньоекономічної і внутрішньополітичної реформи з «європеїзації» України. Призначення В.Ющенка прем'єр-міністром України з правом самому формувати свою команду (при всій умовності цього права) дає шанс на початок цих, так довго очікуваних перетворень.

Однак, незважаючи на те, що саме внутрішній чинник є визначальним у питанні зовнішньополітичної орієнтації нашої держави, досить вагоме значення тут має також дотримання балансу інтересів у трикутнику Україна – Захід – Росія. Отже, розглянемо наявність підстав для підтримки нашої групи на Заході кожною з цих сторін.

3 точки зору інтересів Росії

На перший погляд, досить складно знайти аргументи на користь доцільності євроатлантичної інтеграції України саме для Росії. Принаймні, так виглядала справа ще кілька років тому. Часи, однак, змінилися – і ситуація разом з ними.

В умовах перманентних за останні роки політичних і економічних потрясінь в Росії і «особливості» обраного нею шляху, між нею і Заходом почався і набирає обертів процес охолодження. Ніхто вже не згадує популярну ще п'ять років тому тезу про єдину Європу від Атлантики до Уралу чи навіть до Владивостока. І Європа, і Росія відвертаються одне від одного і починають займатися собою. І це стає надзвичайно важливим, коли очі Кремля починають спрямовуватися всередину країни. Остаточою поглядом зони у вигляді держав, що не належать ні східному, ні західному блокам. І чим поглядати зони у вигляді держав, що не належать ні східному, ні західному блокам. І чим поглядати зони у вигляді держав, що не належать ні східному, ні західному блокам. І чим поглядати зони у вигляді держав, що не належать ні східному, ні західному блокам.

Існування такої «позаблокової» України буде перманентним подразником для Росії. Постійним джерелом живлення тоталітарної свідомості росіян. Отже, європеїзація України є необхідною умовою перемоги і закріплення демократії в Росії.

Іншим аргументом є такий. Складається, конфронтації, або, принаймні, охолодження стосунків, між Росією та Заходом носить зовсім не тимчасовий характер і продовжуватимуться наступними десятиліттями. За таких умов Україна, як повноправний член євроатлантичних інституцій, об'єктивно буде якщо не адвокатором відсутності в цих інституціях Росії, то чільним «демпфером», який би згладжував протиріччя між Заходом і Сходом континенту, унеможлиблював би зіткнення між ними.

3 точки зору інтересів Європи

Зайве говорити, що найвищий інтерес Європи полягає в збереженні стабільності на континенті, в подальшому зміненні атмосфери добросусідства, у зближенні рівнів розвитку членів європейської сім'ї, що зведе нанівець політичну і зменшить до прийнятних розмірів економічну міграцію. Стабільність же Європи критично залежить від розвитку ситуації в Росії, від їх взаємостосунків.

Саме тому неекспансіоністська, зосереджена на собі, а отже – демократична Росія, є найкращим варіантом для Європи. І саме тому інтереси Європи і демократичної Росії щодо можливості входження України до ЄС та НАТО співпадають.

3 точки зору інтересів України

Росія буде або демократичною, або тоталітарною. В разі її повернення на шлях диктатури вона має шанс загасити полум'я міжнестійких конфліктів передусім на Кавказі, але протиставити до зовнішньої експансії. Зрозуміло, що в цьому випадку Україні для забезпечення гарантій незалежного розвитку життєво необхідні серйозний кордон на Лівобережжі та «парасолька» НАТО.

В разі демократичного розвитку Росії кавказький казан жепілітме десятиліттями, кількість біженців чи «вимушених переселенців» визначатиметься десятками тисяч і, отже, так само кордон між Україною і Росією потрібно мати облаштованим за стандартами зовнішнього Шенгенського периметру.

Отже, незалежно від розвитку ситуації в Росії і з огляду на європейські реалії для того, щоб не було кордону на заході, він має бути встановлений на сході і півночі.

Ми не можемо далі жити в прохідній кімнаті і не тільки тому, що з ролю тамбура для своєї країни навряд чи погодяться будь-яка людина з нормальною психікою. Просто смішно сподіватися, що Європа дозволить собі і нам мати відкритий коридор для нелегалів, контрабанди, наркотиків і зброї завдовжки в кілька сот кілометрів. Якщо ми не відгородимося від усього цього, то вона відгородиться від нас.

Але повноцінний кордон на сході і півночі означатиме, серед іншого, переорієнтацію на розвиток в Україні європейського, а не номенклатурного капіталізму. В цьому полягає найбільша вразливість «західного» шляху. Ті, кого прийнято називати олігархами, як ніяк не зацікавлені в ліквідації кланово-патерналістської системи в економіці. Проте, заздалеку, Кучма почав розуміти, що наступні п'ять років керувати так, як дотепер, у нього просто немає ніяких можливостей, і перш за все – фінансових. Бюджет треба наповнювати, а це за умов стагнації та інвестиційної неприязливості можна зробити лише за рахунок тих, хто був дотепер «святищенними коровами» – компаній, що займаються енергоносіями. Саме цим пояснюються нещодавно здійснені скасування пільг для СП, що діють на енергоринок і серйозний «наїзд» податківців на «Нафтогаз України».

В разі однозначного вибору європейського напрямку виявляться перебільшеними й безпідставними побоювання й страхи, що до того виглядали досить переконливими. Стане очевидно, що не треба боятися етнічного фактору – при мінімальній просвітницькій роботі мільйони етнічних росіян (як і мільйони українців) з задоволенням «переселяться на Захід» разом з Україною. Більше того – або саме тому європеїзація може стати об'єднаним чинником чи національної ідеєю що, як раніше говорили, може оволодіти масами, більшість яких, за даними опитувань, готові сьогодні або емігрувати на Захід, або прашувати там.

Не варто також побоюватися охолодження стосунків з Кремлем – такими вони будуть лише в разі, якщо ми, як дотепер, залишатимемося флюгером. Практика – наприклад, практика стосунків між Москвою і Києвом, Москвою і Мінськом, Москвою і Таллінном – свідчить про те, що серйозність сприйняття Росією пострадянських країн,

її готовність відмовитись від імперської зверхності і бути їм рівноправним партнером прямо пропорційні серйозності намірів і дій останніх у напрямку європейської інтеграції.

З безлічі прикладів на підтвердження приведе лише один – відкладений Єльциним прийом "інтегратора" Лукашенка і його раптове одужання для зустрічі з Кучмою одразу після загадуваної вище прозахідної інаугураційної промови українського президента. Образно кажучи, чим далі ми будемо від Москви, тим ближчою вона намагатиметься бути до нас. Це по-перше.

А по-друге, облаштування північно-східного кордону саме зараз після вибухів у Росії і під час її "рішучого наступу на тероризм" виглядатиме цілком логічно і також за вправності дипломатів не повинне викликати серйозних заперечень з боку Кремля.

Питання первинності – що потрібно робити в першу чергу: кордон чи реформи – не повинно стояти на порядку денному. В першу чергу треба робити й те і інше. Але зараз, в умовах кризи, вирішення проблем фінансування прикордонних служб на рубежах з Росією та Білоруссю сприятиме простя передислокації таких підрозділів з Галичини, Закарпаття, Буковини, Південної Одещини. В будь-якому разі гроші треба знайти, інакше пізніше ризикуємо заплатити значно дорожче. І не тільки грошми.

Ми можемо скільки завгодно твердити, що знаходимося в географічному центрі Європи, але в умовах, коли вся Європа стає об'єднаною, ми будемо вправі вважати себе європейцями лише й виключно в тому разі, якщо станемо повноправним членом цієї об'єднаної спільноти. В іншому випадку ми залишатимемося західним форпостом Азії.

Резюмуючи вищесказане, можна констатувати, що питання членства України в НАТО і ЄС поза нашими чи чіткими б то не було бажаннями чи небажаннями, попри непослідовність чи бездіяльність політиків об'єктивно й невідворотно рухається ланками ланцюжка "неможливе – ймовірне – очевидне – безальтернативне".

Очевидні реалії стверджують, що Європа не повинна починатися Брестом французьким і закінчуватися Брестом білоруським. Об'єднана Європа від Атлантики до Луганська сьогодні виглядає як єдино прийнятний для нас і всього континенту варіант на найближчу перспективу.

А.Крالیвин, Е.Ивашенко

НАТО в зеркале общественного мнения жителей Восточной Украины (по результатам социологических опросов).

Отношение к Североатлантическому Альянсу в Украине характеризуется явно выраженной многоуровневой амбивалентностью позиций: на высшем государственном уровне, правительство формально поддерживает идею политического и военного сотрудничества с НАТО, однако парламент до сих пор не выработал единую точку зрения по вопросу партнерства с организацией; на партийном уровне, лидеры национально-демократических либеральных сил поддерживают курс на сближение с НАТО и активисты правых и центристских партий считают членство Украины в Альянсе единственно возможным гарантом защиты украинской государственности от планов великодержавной России, в то время как украинские левые формируют депутатское объединение «Анти-НАТО»; на коммуникационном уровне, разноречивые оценки возможных перспектив развития линии Украина-НАТО, презентуемые через различные общенациональные и региональные СМИ, отражают уже упомянутое противостояние диаметрально противоположных геополитических риторик. И хотя в переходный период для украинского общества характерен мировоззренческий скептицизм и низкая политическая информированность, устойчивым феноменом массового сознания остается экстернальность восприятия. В этих условиях, пестрота идеологических импликаций на разных уровнях обуславливает противоречивость, а иногда и аморфность общественного мнения.

Сравнение данных региональных социологических опросов с результатами, полученными при работе с всеукраинской выборкой, свидетельствует о том, что общественное мнение жителей Востока Украины имеет свои особенности, которые могут в будущем существенно повлиять на итоги выборов, а значит и воздействовать на геополитическое самоопределение Украины в будущем тысячелетии. Региональный электорат отличен, во-первых, явным преобладанием симпатий «левому» кандидатам и партиям, во-вторых, особой восприимчивостью к социально-ориентированным программам, в-третьих, очевидной расположенностью к пророссийским политическим ориентациям. Вышеизложенные особенности имеют существенное влияние как на процесс формирования общественного мнения по вопросам местного уровня (региональное самоуправление, национально-культурная автономия и т.д.), так и на складывание оценки внешнеполитической позиции независимой Украины, в том числе и в ее отношении к НАТО.

В 1997 г. - начале 1999 г. Донецким центром политологических исследований и Донецким информационно-аналитическим центром были проведены ряд исследований, посвященных изучению социально-экономической и политической ситуации в регионе. Большинство вопросов были мониторинговыми, что позволило провести сравнительную оценку ряда показателей и определить возможные перспективы их изменения. Хотя перспектива отношений между Украиной и НАТО стала объектом углубленного изучения только в опросе, проведенном в начале 1999 г., результаты предыдущих исследований дают представление об происходящих трансформациях в геополитических ориентациях населения региона.

1997 г. По результатам социологического опроса, проведенного Донецким Центром политологических исследований в начале 1997 г., большинство жителей региона считали залогом успешного социально-экономического и политического развития Украины заключение ею политического союза с другими странами, причем,

явное предпочтение отдавалось сотрудничеству со странами ближнего зарубежья, в частности, с Россией. Однако, было замечено существенная дифференциация в ответах различных возрастных и социальных групп, а также относительно высокий процент тех, кто высказался за поддержание Украиной политического нейтралитета и неуступление в какие бы то ни было союзы. Это дало основание для предположения, что «про-русская ориентация» массового сознания, характерная для Восточной Украины, может ослабнуть по мере появления новых перспектив геополитического развития. Безусловно, процесс этот будет постепенным и найдет отражение, прежде всего, в позициях людей молодого поколения, которому присуща большая гибкость в восприятии новых ценностей и установок.

В целом очевидно, что поддержка большинством граждан идеи присоединения к какому-либо политическому союзу оправдана не только стремлением к усилению стратегических позиций страны через содружество с сильным государством или блоком государств. Не случайно, вопрос о возможном вступлении Украины в НАТО вызвал у респондентов гораздо меньший оптимизм, чем в отношении присоединения к союзу России и Беларуси. Возможность и целесообразность такого политического шага рассматривалась в общественном сознании как путь к восстановлению утерянных экономических, культурных, семейных связей. Характерно, что из всех респондентов, которые отметили, что возможность присоединение Украины к союзу «России-Беларусь» составляет объективную реальность, две трети либо затруднились спрогнозировать его потенциальное значение для Украины либо оценили его, как негативное. Тем не менее, реставрация элементов Содружества воспринималась как потенциальная возможность позитивных перемен. Хотя ориентация на сотрудничество со странами ближнего зарубежья оставалась преобладающей, около трети респондентов высоко оценили перспективы сотрудничества со странами Запада, в частности, с Германией и США.

В ходе одного из мониторинговых исследований 1997 г. респондентам было предложено назвать государство, модель развития которого могла бы быть примером для Украины. Опрошенными были названы 20 государств, и наиболее часто встречающимися стали Германия, США, Швеция, Россия, Чехия, Франция. Таким образом, большинством респондентов предпочтение отдавалось, как правило, странам с устойчивыми экономическими системами и развитой программой социальной защиты. В условиях переходного общества стремление к социальной защищенности и реализации материально-бытовых установок не только составляло один из главных мировоззренческих приоритетов, но и определяло массовое восприятие как социально-экономических, так и политических проблем, в том числе, перспективы участия Украины в политических союзах.

1998 г. Данные опросов, проведенных Донецким центром политологических исследований в 1998 г. свидетельствовали о том, что преобладающие в общественном сознании установки на сотрудничество со странами СНГ и особенно с Россией обусловлены не только явлением «пост-советской ностальгии», характерной особенно для людей старшего возраста (47,1% респондентов, считающих, что идея воссоздания СССР может объединить наше общество-люди старше 60 лет), но и комплексным восприятием региона, как ближайшего соседа России. Сотрудничество со странами СНГ оценили как «максимально выгодное» и «выгодное» для Украины 87,4%, из них 18% указали, что особенно выгодными могут быть связи с Россией и с Беларусью (4,3%). Следует отметить, что респонденты также высоко оценили и перспективы сотрудничества со странами Западной и Восточной Европы. По мнению тех респондентов, которые считают взаимодействие с этими группами стран в целом

выгодным, Германия (8,7%) и Франция (2,4%), а также Польша (4,0%) и Чехия (2,3%) должны стать приоритетными партнерами Украины.

Интересно, что, оценивая основные направления возможного сотрудничества Украины со странами СНГ и государствами Западной Европы, жители региона поставили на первое место развитие экономических, а затем- культурных и политических связей, причем, в двух последних из указанных направлений явное преимущество было отдано странам СНГ.

Геополитические ориентации респондентов, как правило, находятся в зависимости от их возраста и профиля деятельности. Так, например, среди работников частных предприятий перспектива сотрудничества Украины со странами Запада находит больше сторонников, чем среди занятых в государственном секторе. Кроме того, чем моложе возрастная категория, тем больше число сторонников вхождения Украины в ЕС, с другой стороны, чем старше возрастная категория, тем больше приверженность развитию Украины в рамках федерации с Россией. Таким образом, хотя доминирующие мнения опрошенных представлены двумя позициями: «Украина должна оставаться полностью независимым государством» (38,2%) и «Украина должна стать частью федерации в составе России» (33,8%), очевиден рост популярности идеи сотрудничества Украины со странами Запада, прежде всего, взаимодействия на экономическом уровне.

1999 г. Как свидетельствуют результаты социологического опроса, проведенного Донецким информационно-аналитическим центром в начале 1999 г., украинороссийские отношения по-прежнему являются главным фактором определяющим вектор развития общественного мнения по вопросу партнерства Украины с Западом и возможности ее участия в военно-политических блоках. Так, 49,0% опрошенных считают, что наиболее приемлемой внешнеполитической альтернативой для Украины является налаживание связей с Россией, 20%- выступили за сохранение нейтрального статуса и только 13% высказались за налаживание тесных связей с Северотлантическим Альянсом. Хотя восприятие НАТО на уровне массового сознания можно характеризовать, как относительно толерантное (30,0% опрошенных охарактеризовали Альянс как «политический блок», 15,0% как «мировоззренческую организацию» и 13,0% как «потенциального партнера»), довольно велика доля опрошенных противников НАТО (24,0% опрошенных считают Альянс «агрессивным военным блоком» и 8,0%-«потенциальным противником»). Причем, если приверженность, как правило, умеренна и нередко ситуативна, то негативная позиция отличается радикальностью и устойчивостью. Хотя число вероятных сторонников вступления Украины в НАТО в случае проведения референдума немногим меньше количества потенциальных противников этого решения (27,0% на 34,0%), результат голосования пока можно пока отнест к числу плохопрогнозируемых. Тем более, что нынешний уровень политической информированности граждан остается чрезвычайно низким и те или иные мировоззренческие установки складываются, скорее, на интуитивном, чем на эмпирическом уровне. Так, по результатам опроса, только 11,0% респондентов интересуются развитием взаимоотношений между Украиной и НАТО, 81,0%- почти совсем или совсем не интересуются. Устранение информационного вакуума связано не только с проблемой регулярного и объективного освещения событий, происходящих между НАТО и Украиной, НАТО и мировым сообществом, но и с необходимостью выработки единой государственной концепции в отношении к Северотлантическому Альянсу и определении согласованных с избранной позицией приоритетных направлений политического развития. Четкость и стратегическая целесообразность избранного курса, безусловно, сделает более артикулированным общественное мнение и обеспечит согласованность политических процессов в стране.

Some Lessons Drawn from the Reform(s) in the Hungarian Armed Forces

Dear Mr. Chairman, Ladies and Gentlemen.

My name is Dr. György Csabai, my rank is Lieutenant Colonel. As a senior researcher of the Institute for Strategic and Defence Studies at the Zrínyi Miklós Defence University, I wish to speak about some lessons drawn from the Reform(s) in the Hungarian Armed Forces. For the systematical arrangement of the information, by the request of the organizers, I chose a chronological approach.

The chronology is as follows:

Stage one includes the period between (Nineteen eighty-eight and nineteen ninety) 1988 - 1990. **Stage two** includes the period between (Nineteen ninety and nineteen ninety-four) 1990 - 1994. **Stage three** includes the period between (Nineteen ninety-four and nineteen ninety-nine) 1994 - 1999. **Stage four** started in (Nineteen ninety-nine) 1999 and is still in progress.

Now we are going to take a closer look at the characteristic features of the reforms in the Hungarian Armed Forces and the major lessons drawn.

STAGE ONE: (Nineteen eighty-eight and nineteen ninety) 1988 - 1990

The typical features of stage one were as follows:

- the concept of a new defence doctrine was elaborated;
- a defence-centered restructuring of the armed forces began;
- the party organizations and the political organs were abandoned;
- the relations with the Warsaw Pact and the Soviet Union were loosened;

- a nine-percent, then another twenty-five-percent reduction began in the Armed Forces;
- the High Command of the Hungarian Defence Forces was separated from the structure of the Ministry of Defence. It had in its subordination the Headquarters of the 5th Army, the 1st Air Defence Army Corps, the HQ of the Army Aviation, the HQ of the Territorial Defence, and the independent units (it should be noted that a lot of tension has been generated between the Ministry of Defence and the General Staff);
- the Constitution was modified, the Defence Council and the position of the Supreme Commander were established, this latter taken by the President of the Republic;
- the Civil Defence was subordinated to the Ministry of the Interior, and the Workers' Militia was disbanded;
- the strength of the armed forces was reduced (from One hundred and fifty-five thousand seven hundred 155,700 to One hundred and forty-three thousand two hundred 143,200), and the defence budget levelled off at around Forty-five - forty-six 45-46 billion forints.

STAGE TWO: (Nineteen ninety and nineteen ninety-four) 1990-1994

The major events of the second stage were as follows:

- an establishment of the new defence forces with national image began, new symbols were introduced;
- preparations for leaving the Warsaw Pact began and later the segregation was executed;
- the compulsory military service was reduced to twelve months;
- a field chaplain service was introduced;
- a large number of units were disbanded, reorganized, or dislocated;

- the basic principles of security policy, and national defence and the Act on National Defence were passed by Parliament;
- training for offensive operations and military activities was replaced by training for defence activities;
- the "approach and concept" of civil control were approved;
- after the renationalization of the defence the main objectives became as follows: Hungary's accession to the Western Integration organizations, the minority policy and the neighbourhood policy;
- the strength of the Defence Forces was further reduced (to Ninety-seven thousand eight hundred 97,800) and the real value of the defence budget fell by 37 percent which led to tensions in the maintenance and management;
- a dialogue began with the political and military leadership of NATO, Hungary began to participate in the "Partnership for Peace" program;
- Hungary purchased 28 MIG-29's in exchange for the Russian state debt. The Defence Forces received MI-24 helicopters and spare parts from the Bundeswehr and they purchased 113 IFF equipment;
- Hungary participated in the execution of the CFE Treaty, in fulfilling the Open Skies Agreement, and in various conferences organized and held by NATO member states.

STAGE THREE: (Nineteen ninety-four and nineteen ninety-nine) 1994-1999

The lessons of the third stage that are worth mentioning are as follows:

- the new, socialist leadership of the Ministry of Defence reduced the staff of the ministry (from 317 to 287);

- a resolution was passed by Parliament (88/1995.(VII.6)) on the trends of the long- and medium-term restructuring of the Hungarian Defence Forces, and their strength. This document served to the preparation for NATO membership;
- the command structure was remodelled, and the General Staff of the Defence Forces was established. It included the General Directorate for Human Resources, the Directorate for Intelligence, the General Department for Operations, the General Directorate for Logistics, the General Directorate for Defence Planning, the Operations Centre, and the Medical Directorate. The Air Force Staff, the Army Staff and the Logistic General Directorate were established. The NATO-compatible command structure has been ensured by the new J - G - S system. Moreover, in both arms and services reacting and main defensive forces were assigned;
- the Hungarian Defence Forces participated in IFOR and SFOR activities PFP exercises and manoeuvres.

There were several bases lent to NATO contingents and NATO air formations were granted the use of the Hungarian airspace. These experiences provided valuable support for the preparations for Hungary's NATO accession.

- in order to meet the requirements for NATO accession, Hungary accepted and introduced the following documents:
 - Offer Document
 - Partnership for Peace Document
 - Defence Planning Survey
 - Defence Development Objectives
 - Planning, Reviewing and Evaluation Study, and
 - the Study on the NATO-enlargement. I wish to recommend this latter to the candidate countries for studying.
- on the 1997 Madrid NATO summit Hungary, Poland and the Czech Republic were given the invitation to join the organization. As a result, intensive preparations began, with the effective support from the NATO member states, I should add.

- in 1997 it seemed that the reorganization programs, and the painful and problem-stricken process of the *quantitative reductions* were accomplished in the Hungarian Defence Forces. For the preparations of the *qualitative period* the elaboration of a so called long-term concept (valid until Twenty thirteen 2013) began. The basic principles of this concept were as follows: continuity, changes, doctrinal and technological change, and the all-volunteer armed forces. The objective was to reach an organizational consolidation, to establish capability-based armed forces and a complete NATO interoperability.
- on 28th December 1998 the National Assembly approved the "Basic Principles for Security and Defence Policy", which form the basis both of the national security and the national defence strategies,
- at that time another significant event was the purchase of BTR-80 and BTR-80/A armored personnel carriers from Russia in exchange for the Russian state debts, the purchase of T-72 main battle tanks from Belarus, and the purchase of *Mistral* Surface-to-Air missiles. That was the time when the Air Sovereignty Operation Centre (ASOC), received from the USA, was also integrated into the system of the Hungarian Defence Forces. Preparations for the deployment of three radars began.

STAGE FOUR (Nineteen ninety-nine) 1999-2008

- in the spring of 1999 Hungary, together with Poland and the Czech Republic became a NATO member state with full powers;
- as the new member of the alliance, having participated in the decision making process, the Republic of Hungary participated in the air campaign against Yugoslavia, lending military bases, civil and military airfields, and the country's airspace to NATO. Later a Hungarian military contingent started its participation in the activity of the KFOR;
- the Republic of Hungary, as a new member state of NATO, enjoyed the benefits of the "*collective defence*" during the air campaign, since in

neighbouring Yugoslavia, a significant number of ethnic Hungarians live in the Vojvodina region;

- in mid-1999 Colonel General Ferenc Vegh the Commander of the Hungarian Defence Forces and the Chief of Defence Staff resigned his positions. His successor is his former deputy, Colonel General Lajos Fodor;
- since the leadership of the Ministry of Defence (after the elections in 1998 under Smallholder control) has discovered a number of insufficiencies in the activities of the Hungarian Defence Forces a resolution was made "On Shaping a Strategic Revision Concept" by the Hungarian government in July 1999. The Strategic Revision Concept was approved by the government on 26 October 1999. The Minister of Defence assigned the execution of the task to the so called "Strategic Revision Committee" headed by Administrative State Secretary Mr Tamas Wachsler.

One can ask "what was the problem?"

The answer is "*the size, structure and command system of the Hungarian Defence Forces is not in harmony with their tasks and budget*".

- this means that the aim of the Strategic Revision Concept is to resolve all the strategic tasks related to the
 1. financing of the Hungarian Defence Forces;
 2. insufficiencies in the real capabilities;
 3. the organizational structure and command;
 4. the financial conditions, morale and motivation of the personnel;
 5. compulsory military service.

From the above mentioned points it follows –

- there will be a new higher level command (integration of the Ministry of Defence and the General Staff);
- the organization of command system will be changed (for example the division headquarters are to be disbanded);
- there will be a new administration and logistics;

As a summary it can be stated that

- in the Hungarian Defence Forces the number of command levels will decrease;
- the strength will be 45,000 (forty-five thousand) which indicates a (Sixteen thousand) 16,000 reduction;
- the proportion of the reaction forces will be growing;
- the system of logistics will be changed;
- the barracks will be renovated;
- the system of replacement, recruitment, and promotion, will be renewed, and finally;
- the law will be modified.

A *"Ten-year Program of Development"* will be elaborated for ensuring the execution of the above tasks.

The "Ten-year Program of Development" comprises three stages. The objective of the **First Stage** is - improvement of the life- and working conditions and ensuring the NATO cooperation. The goal of the **Second Stage** is improving the efficiency of the training. Finally, the **Third Stage** is aimed at the development of the armament.

The necessary documents are being prepared for submitting to the decision-making fora.

Ladies and Gentlemen,

In conclusion, after presenting the lessons of the reforms of the Hungarian Defence Forces I would like to summarise our experiences.

Firstly - the reforms in the Hungarian Defence Forces are closely related to the changes within the Hungarian society.

Secondly - after the NATO accession the geopolitical and geostrategic situation of our country changed and the Hungarian Defence Forces face new tasks. The new tasks - among others - come from the "Alliance Strategic Concept" and other documents.

Thirdly - all the previous reforms in the Defence Forces were launched with a great intensity and then, due to the decrease in the interest of politics and society and the lack of funds failed.

And finally - the commitment of the government, the economic perspectives of Hungary, and the support from the alliance (the new NATO Secretary General supported the new concept during his Budapest visit) can guarantee the successful restructuring of the Hungarian Defence Forces. I am deeply convinced that our country increases the number of security providers and not security users within NATO. And this will be the case in the future as well.

Ladies and Gentlemen, thank you for your kind attention. I wish you further successes in your work and hope to meet you again in Budapest.

Appendix: Strength and Budget between 1989 - 2000.

Леонід Філонов
М. Вінниця.

Громадська думка щодо співпраці з НАТО.

Розбудова європейської системи безпеки і оборони в країнах альянсу, в певній мірі впливають на свідомість людей. Засоби масової інформації як і громадські організації та політичні партії найбільше впливають на свідомість українців щодо ставлення до альянсу.

На регіональному рівні, симпатії і антипатії до НАТО визначаються співвідношенням громадян орієнтації правого, лівого, чи центристського спрямування.

Щотижнева телепрограма "Вінницький плин" пробувала з'ясувати ставлення вінничан до НАТО. Опитані три групи жителів обласного центру: студенти першого курсу ВДТУ, працівники обласного телебачення, випадкові перехожі на вулиці.

Дані опитування:

I. Журналісти та оператори обласного телебачення – 31 чоловік.

Запитання: Чи потрібно Україні вступати до НАТО?

Відповіді: 1. Так – 24;

2. Ні – 5;

3. Не визначилися – 2.

Мотивація тих що відповіли **так**: загроза з півночі, події у Чечні, бажання жити за європейськими стандартами, престиж, модернізація збройних сил, немає іншого виходу.

Мотивація тих що **не визначилися**: не цікавляться політикою.

Мотивація тих що відповіли **ні**: економічний тягар для держави, позначиться погано на рівні життя, соціальний конфлікт – зреагує п'ята колона (проросійськи налаштовані нац. етноси), події у Югославії, симпатії соц. Партії.

II. Опитувані випадкові перехожі – 15 чоловік.

Запитання: Чи потрібно Україні вступати до НАТО?

Відповіді: 1. Так – 10;

2. Ні – 3;

3. Не визначилися – 2.

Мотивація тих що відповіли **так**: події в Чечні, загроза з боку Росії, необхідність іти на Захід, більш привабливі перспективи розвитку, що приве-
дуть до військової реформи і професійної армії на яку більше покладаються.

Мотивація тих що **не визначилися**: над цим не думали, не цікавляться політикою.

Мотивація тих що відповіли **ні**: необхідність союзу з Росією.

III. Опитувані студенти першого курсу Вінницького державного технічного університету – 23 чоловіка.

Запитання: I. Звідки черпає інформацію про НАТО?

Відповіді: телебачення, преса, суспільні дисципліни.

II. Чи потрібно Україні вступати в НАТО?

Відповіді: 1. Так – 12;

2. Ні – 7;

3. Не визначились – 3

Мотивація тих що відповіли так: захист від Росії, війна в Чечні, потреба бути Європейською державою, жити в колі цивілізованих держав.

Мотивація тих що не визначились: не цікавляться політикою.

Мотивація тих що відповіли ні: сподівання на власні сили, бути нейтральною державою, стимуляція до модернізації збройних сил.

Висновок:

Всього опитано 67 чоловік

I. Прихильників НАТО – 46.

II. Противників – 15.

III. Не визначились – 7.

1. Найбільше прихильників серед працівників телебачення – 24, друге місце посідають студенти – 12, за ними випадкові перехожі – 10.
2. Противників серед працівників телебачення лише п'ята частина, серед студентів майже третина, серед випадкових перехожих майже половина.
3. Не визначились лише 7 чоловік серед усіх груп опитаних, вони складають майже однакове число.

Збільшити кількість прихильників НАТО:

- a) поліпшення економічного стану різних верств населення;
- b) активізація діяльності засобів масової інформації;
- v) активна підтримка НАТО України в рамках діяльності "Партнерства заради миру", сприяння альянсу в модернізації збройних сил та фінансова підтримка України з боку НАТО;
- г) активізація патріотичних сил в законодавчих і виконавчих органах влади.

Хронологія відносин України з НАТО

Перші контакти Україна-НАТО були започатковані восени 1991 року, і вже у січні 1992 року представник України вперше взяв участь у Робочій групі високого рівня РПАС.

22-23 лютого 1992 року відбувся перший візит Генерального секретаря НАТО М.Вернера до Києва, в ході якого Україна була запрошена до участі в РПАС. З того часу почалися активні контакти і співробітництво з НАТО.

8 червня 1992 року Президент України Л.Кравчук здійснив візит до штаб-квартири НАТО у Брюсселі.

Активну участь у засіданнях РПАС брали участь міністри закордонних справ та оборони України, начальник Генерального Штабу Збройних Сил України.

3 березня 1994 року були започатковані безпосередні консультації України з НАТО у форматі "16+1" (16 держав-членів НАТО та Україна).

1995 рік відкрив нову сторінку у розвитку цих стосунків після прийняття 14 вересня 1995 року Спільної заяви України і НАТО та започаткування "розширених і поглиблених" відносин Україна-НАТО, які наприкінці 1996 року дійшли у своїй еволюції до "особливих та ефективних" відносин, заклали основи для початку 20 березня 1997 року офіційних двосторонніх переговорів щодо формалізації відносин особливого партнерства між Україною та НАТО.

1 червня 1995 року Президент України Л.Кучма здійснив візит до штаб-квартири НАТО у Брюсселі.

15-16 квітня 1996 року відбувся офіційний візит в Україну Генерального секретаря НАТО Х.Солана.

1-2 липня 1996 року відбувся візит послів України в державах-членах НАТО, ЄС та РФ до Штаб-квартири НАТО, в рамках якого була проведена зустріч Першого заступника міністра закордонних справ України А.Бутейки з Генеральним секретарем НАТО Х.Соланою. Восени 1996 року штаб-квартиру НАТО в Брюсселі відвідав новопризначений Міністр оборони України О.Луканюк.

29-30 серпня 1996 року Київ відвідав Головнокомандуючий Об'єднаними Силами НАТО в Європі генерал Джоулен.

У вересні 1996 року, в рамках вищого засідання Комітету НАТО з питань цивільного захисту за участю країн-партнерів та спільних навчань з питань планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру (Львів, 16-20 вересня), в Україні перебував помічник Генерального секретаря НАТО з питань інфраструктури, матеріально-технічного забезпечення та планування при надзвичайних ситуаціях віце-адмірал Й.Х. ван Форестер.

13-19 вересня 1996 року в Києві відбувся семінар Північно-Атлантичної Асамблеї з питань європейської безпеки, організований за сприяння МЗС та Верховної Ради України.

Після прийняття міністрами закордонних справ держав-членів НАТО 3 червня 1996 року в Берліні принципового рішення про створення в Києві Центру інформації та документації НАТО (першого у країнах-партнерах) помітно активізувалась загальна інформаційна діяльність в рамках розширених і поглиблених відносин Україна-НАТО.

1-2 липня 1996 року штаб-квартиру НАТО в Брюсселі, штаб Верховного Головнокомандувача Об'єднаними Збройними Силами (ВГК ОЗС) НАТО в Європі і Координаційний Центр Партнерства (КЦП) вперше відвідали Посли України в державах-членах НАТО, ЄС та РФ, а **18-22 травня 1997 року** - Посли України в державах ЦСЄ та Балтії.

1996 рік характеризувався також активною і результативною роботою України по просуванню своїх інтересів у відносинах з НАТО у контексті розширення Альянсу на Схід, зокрема в плані встановлення відносин "особливого партнерства", нерозміщення ядерної зброї на території нових членів НАТО, врегулювання питання кордонів з Румунією. Завдяки цьому в Заключному Комюніке засідання Північно-Атлантичної Ради на рівні міністрів закордонних справ 10 грудня 1996 року знайшли своє відображення більшість моментів позиції України. Зокрема, НАТО була зроблена заява щодо нерозташування ядерної зброї на території нових членів, визнана необхідність розвитку особливих відносин з Україною, які мали б бути формалізовані на основі документів про "розширені і поглиблені" відносини України-НАТО та останніх українських пропозицій, підтверджено створення Інформаційного центру НАТО в Україні.

Інтенсивно розвивались відносини нашої держави з Північно-Атлантичним альянсом в **1997 році**:

- **8-11 січня 1997 року** відбувся візит Секретаря Ради національної безпеки і оборони України В.П.Горбуліна до штаб-квартири НАТО в Брюсселі. Під час своїх зустрічей з керівництвом Альянсу та на неформальному засіданні Ради НАТО (9 січня - зустріч з ВГК ОЗС НАТО в Європі генералом Дж.Джолуеном, відвідання Координаційного центру партнерства, 10 січня - зустріч з Генеральним секретарем НАТО Х.Соланю, 11 січня - зустріч з членами Північно-Атлантичної Ради), Секретар РНБО виклав позицію України щодо розширення НАТО та закликав до надання гарантій національній безпеці України з боку Заходу під час цього процесу.

- **20 березня 1997 року** відбувся візит офіційної делегації України на чолі з Міністром закордонних справ України Г.Й.Удовенком (у складі делегації також були Секретар РНБО України В.П.Горбулін, Керівник УЗП АП України В.С.Отришко, інші посадові особи) до штаб-квартири НАТО в Брюсселі з метою проведення першого раунду переговорів з офіційною делегацією НАТО на чолі з Генеральним секретарем НАТО Х.Соланю щодо формалізації відносин Україна-НАТО. Під час візиту Міністр Г.Й.Удовенко виступив з доповіддю на спеціальному засіданні Північно-Атлантичної Ради у форматі "16+1".

- **7 травня 1997 року** в Україні, на запрошення Президента України Л.Кучми, перебувала делегація НАТО на чолі з Генеральним секретарем НАТО Х.Соланю. Метою візиту була участь Генерального секретаря НАТО в церемонії офіційного відкриття Центру інформації і документації НАТО в Україні та підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Урядом України і НАТО щодо заснування Центру інформації і документації НАТО в Україні. Під час візиту відбулися зустрічі Х.Солані з Президентом України Л.Кучмою, Головою Верховної Ради України О.Морозом та переговори з Міністром закордонних справ України Г.Удовенком. Генеральний секретар НАТО виступив з промовою в Центрі "Український Дім" перед громадськістю м. Києва та журналістами.

- **29 травня 1997 року** в м. Сінтра (Португалія) в ході засідання Північно-Атлантичної Ради на рівні міністрів закордонних справ країн-членів НАТО було парафоровано Хартію про особливе партнерство між Україною та НАТО. З української сторони документ був парафований Міністром закордонних справ України Г.Удовенком, з боку НАТО - Генеральним секретарем НАТО Х.Соланю.

- **30 травня 1997 року** в м. Сінтра відбулось також останнє міністерське засідання Ради Північно-Атлантичного Співробітництва та перше засідання Ради Євро-Атлантичного Партнерства (РЄАП) - нового інституту, що слугуватиме у подальшому механізмом, за допомогою якого країни-члени НАТО та країни-партнери братимуть участь у процесі вироблення рішень щодо ПЗМ, і який, фактично, поєднає структурні складові РПАС та ПЗМ з метою покращення координації співробітництва країн-партнерів та країн-членів НАТО.

- **8-9 липня 1997 року** в період проведення Мадридського саміту НАТО відбулось підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО. З української сторони документ був підписаний Президентом Л.Кучмою, з боку НАТО - Генеральним секретарем НАТО Х.Соланю та главами держав чи урядів країн-членів НАТО. Хартія зафіксувала політичні зобов'язання сторін на найвищому рівні.

- **24-27 вересня 1997 року** відбувся семінар Північно-Атлантичної Асамблеї та Верховної Ради України "Економічна безпека України", у роботі якого взяли участь члени Уряду, керівники ряду міністерств і відомств, парламентарії України, а також керівники окремих комітетів ПАА та експерти країн-членів НАТО.

- **16-17 грудня 1997 року** у Брюсселі (Бельгія) відбулось засідання Комісії Україна-НАТО та Ради Євро-Атлантичного Партнерства на рівні міністрів закордонних справ. Делегацію України очолив Міністр закордонних справ України Г.Й.Удовенко.

Під час засідання Комісії Україна-НАТО було ухвалено Робочий план імплементації Хартії на 1998 рік. Міністром України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи В.М.Кальченко та Генеральним Секретарем НАТО Х.Соланю підписано Меморандум про взаєморозуміння у галузі планування при надзвичайних ситуаціях цивільного характеру та готовності до катастроф між МНС України та НАТО.

В ході роботи РСАП обговорено ситуацію, що склалася в та навколо Боснії і Герцеговини, а також затверджено План діяльності (Action Plan) на 1998-2000 роки, який було схвалено на засіданні РСАП на рівні Посолів 10 грудня 1997 року.

29 травня 1998 року в Люксембурзі відбулось друге засідання Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ. Делегатація МЗС України на Комісії Україна-НАТО очолює Міністр закордонних справ України Б.І.Тарасюк. Під час засідання Комісії Україна-НАТО сторони досягли спільного бачення щодо:

- Призначення до кінця 1998 р. до Києва офіцерів зв'язку НАТО, як основи майбутньої Місії зв'язку НАТО в Україні;
- Заснування Центру підготовки миротворчого персоналу на базі Львівського загальновійськового полігону;
- Розробки Кризового консультативного механізму.

У 1998 році відповідно до Робочого плану імплементації Хартії Україна-НАТО на 1998 рік відбувалися інформаційно-ознайомчі візити до штаб-квартири НАТО в Брюсселі представників керівництва міністерств і відомств України, залучених до співпраці з НАТО, а також профільних делегацій, до складу яких входять депутати Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, урядовці, представники ВПК, журналісти, вчителі шкіл, студенти.

12 червня 1998 року в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулось перше засідання Комісії Україна-НАТО (КУН) на рівні Міністрів оборони. Українську делегацію очолює перший заступник Міністра оборони України генерал-полковник І.В.Біжан. Засідання КУН було присвячене розгляду теми: "Обмін поглядами з питань безпеки, роботи Спільної Робочої Групи (СРГ) з військової реформи та співробітництва в рамках ПЗМ"

Перше засідання КУН на рівні міністрів оборони засвідчило єдність політичного (міністри закордонних справ) та військового (міністри оборони) напрямків співпраці Україна-НАТО щодо оцінок стану та готовності до подальшого активного співробітництва в рамках Хартії про об'єднане партнерство. Воно також продемонструвало здатність МЗС та Міністерства Оборони України ефективно координувати свої практичні зусилля у відповідних питаннях. Продовження цього позитивного досвіду уявляється виключно важливим для подальшого ефективного розвитку співпраці Україна-НАТО.

Першим засіданням КУН на рівні міністрів оборони започатковано новий важливий формат співробітництва Україна-НАТО в рамках Хартії про об'єднане партнерство.

Всі країни-члени НАТО підтримали головні напрями співробітництва України з Альянсом. Питання щодо призначення до Києва офіцерів зв'язку НАТО та створення на базі Львівського загальновійськового полігону Центру підготовки миротворчих підрозділів знайшли підтримку міністрів оборони країн-членів НАТО.

25-28 червня 1998 року в Україні перебувала делегація НАТО на чолі з помічником Генерального секретаря НАТО з політичних питань К.

П.Кляйбером. Метою візиту К.П.Кляйбера до України було ознайомлення з соціально-політичною та економічною ситуацією в країні, з ситуацією навколо вирішення проблем національних меншин, ходом економічних реформ та результатами реформування Збройних Сил України, рівнем цивільного контролю за Збройними Силами.

29-30 червня 1998 р. відбувся перший візит експертів Спільної робочої групи Україна-НАТО з питань військової реформи (СРГ) до Києва, присвячений аналізу та розгляду питань розвитку цивільного компоненту в Збройних Силах України, зокрема в Міністерстві оборони України. Під час засідання обговорювалися питання кількісних та якісних показників цивільного компоненту в Збройних Силах та в центральному апараті Міністерства оборони, ролі, кар'єри, джерел набору та системи підготовки цивільних службовців.

Візит експертів СРГ в Україну відіграв позитивну роль у розвитку стосунків Україна-НАТО у військово-політичній сфері, засвідчив доцільність переходу від загально-політичних дискусій на тему демократичного контролю над Збройними Силами до детального розгляду на рівні експертів конкретних проблем розвитку і становлення цивільного компоненту в ЗС України та пов'язаних з цим організаційних питань, вивчення та врахування досвіду держав-членів НАТО та запрошених держав в цьому плані.

Важливим елементом успіху розвитку співпраці в даному напрямку стало проведення першого засідання СРГ, власне в Україні, що дозволило залучити до роботи Групи значну кількість представників різних підрозділів центрального апарату МО України.

За підсумками засідання СРГ в Києві Міжнародним Секретаріатом НАТО в контакти з Місією України при НАТО був підготовлений підсумковий документ, в якому викладені основні висновки та пропозиції експертів СРГ щодо напрямків розвитку цивільного компоненту в ЗС України, перспективи подальшої роботи Спільної робочої групи і цьому напрямку.

Даний захід не вирішав питання вироблення рекомендацій СРГ щодо становлення цивільного компоненту в ЗС України, але став початком тривалої роботи в цьому напрямку.

8-9 липня 1998 року на запрошення Президента України Л.Д.Кучми з нагоди першої річниці підписання Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО в Україні з офіційним візитом перебував Генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана.

В ході візиту відбулись зустрічі та переговори з Президентом України Л.Д.Кучмою, Секретарем РНБО України В.П.Горбуліним, Міністром закордонних справ України Б.І.Тарасюком, Міністром оборони України О.І.Кузьмюком, Головою Генеральної Асамблеї ООН Г.Й.Удоєнком, виконуючими обов'язків голів Комітетів Верховної Ради України з питань оборони і державної безпеки та у закордонних справах і зв'язках з СНД. Х.Солана відвідав також Центр інформації і документації (ШД) НАТО в Україні, де представив українській громадськості нового керівника ШД та провів короткої прес-брифінг. Генеральний секретар НАТО побував у м.Дніпропетровську, де відвідав завод "Південмаш" та провів зустрічі з керівництвом заводу, громадськістю та представниками регіональних ЗМІ.

4 листопада 1998 року Президент України Л.Д.Кучма своїм Указом затвердив "Державну програму співробітництва України з НАТО на період до 2001 року" (ДПС-2001), яку було розроблено з метою активізації та поглиблення галузевої співпраці міністерств та відомств України з відповідними комітетами та структурами Альянсу в Україні. До виконання Програми залучено 24 міністерства та відомства України.

26-27 листопада 1998 року відбувся візит до штаб-квартири НАТО делегації Державної міжвідомчої комісії з питань співробітництва України з НАТО на чолі з Головою ДМК, Секретарем РНБО України В.П.Горбуліним. Візит здійснювався на виконання інформаційної частини РП-98. Під час візиту пройшла зустріч делегації ДМК з Політичним комітетом НАТО, в ході якої відбулась презентація Державної програми співробітництва України з НАТО на період до 2001 року, затвердженої 4.11.98 року Указом Президента України Л.Д.Кучми.

8-9 грудня 1998 року в м.Брюссель (Бельгія) відбулись засідання Ради Євроатлантичного Партнерства та Комісії Україна-НАТО на рівні міністрів закордонних справ. Делегацію України на засіданнях РСАП та КУН очолив Міністр закордонних справ Б.І.Тарасюк. В ході роботи РСАП обговорювалось питання "Майбутні виклики безпеці та співробітництво НАТО з партнерами у контексті РСАП та ПЗМ". В ході засідання Комісії Україна-НАТО на виконання відповідного положення Хартії Україна-НАТО відбулось підписання Меморандуму між Урядом України та НАТО про призначення офіцерів зв'язу НАТО в Україні з боку України. Меморандум підписав Міністр Б.І.Тарасюк, від НАТО документ підписав Генеральний секретар НАТО Х.Солана.

Першими офіцерами зв'язу НАТО в Україні стали громадяне Канади пані Сюзан Понд (керівник офісу зв'язу) та пан Джордж Бакам.

Не менш активним у співпраці України з НАТО став 1999 рік. Не зважаючи на певні ускладнення у розвитку процесів загальноєвропейської безпеки, пов'язаних з югославською кризою, а також вплив косовських подій на формування громадської думки України стосовно НАТО, співробітництво України з Альянсом у 1999 році набувало подальшого розвитку.

Серед заходів співробітництва України з НАТО у 1999 році необхідно особливо відзначити проведення першого засідання Комісії Україна-НАТО на найвищому рівні під час Вашингтонського саміту у квітні 1999 року, яке, без перебільшення, стало однією з центральних подій політичного життя України у 1999 році. Вашингтонське засідання КУН надало нового потужного імпульсу нашому партнерству з НАТО, що було відображено у Декларації Глав держав та урядів - учасників саміту Комісії Україна-НАТО. Політична Декларація першого саміту КУН заклала міцні підвалини для подальшого зближення наших підходів до вирішення проблем європейської безпеки.

Під час Вашингтонського саміту був прийнятий ряд надзвичайно важливих документів, серед яких особливе місце займають Декларація глав держав та урядів саміту Комісії Україна-НАТО, План дій щодо членства в НАТО, Програма військового розвитку Альянсу, Вашингтонська декларація ПАР та нова Стратегічна концепція НАТО.

В підсумкових документах саміту досить чітко визначені місце та роль нашої держави у стосунках з Альянсом.

Зокрема, зазначається, що "Україна посідає особливе місце в Євро-Атлантичному середовищі безпеки і є важливим і цінним партнером у сприянні стабільності і спільним демократичним цінностям. НАТО видана подальшому зміцненню її особливого партнерства з Україною на основі Хартії Україна-НАТО, включаючи політичні консультації з питань, що становлять спільний інтерес, та з широкого кола питань практичного співробітництва. Альянс продовжує підтримувати суверенітет, незалежність і територіальну цілісність, демократичний розвиток, економічне провітання України та її статус неядерної держави як ключові фактори стабільності і безпеки в Центральній і Східній Європі та в Європі в цілому."

Сприятливе з точки зору національних інтересів України відображення у Стратегічній концепції місця і ролі України в євроатлантичній безпеці було досягнуто значною мірою в результаті цілеспрямованих та наполегливих зусиль української дипломатії, а також принципові та виважені позиції Президента нашої держави.

У документах визначено принципи ставлення Альянсу до України - для НАТО наша держава є "важливим і цінним партнером". Таким чином конструктивна позиція Альянсу щодо України залишається незмінною і націлена на зміцнення особливого партнерства на основі положень Хартії Україна-НАТО.

У 1999 році відбулась також низка робочих та офіційних візитів представників НАТО в Україну та, відповідно, вищих українських посадових осіб до штаб-квартири НАТО в Брюсселі, а саме:

лютий - візит Політичного комітету НАТО до проведення в Києві спільного засідання Державної міжвідомчої комісії з питань співробітництва України з НАТО та Політичного комітету НАТО.

травень - засідання Комісії Україна-НАТО на рівні послів за участю Міністра закордонних справ України Б.І.Тарасюка у Брюсселі.

травень - візит до Києва помічника Генерального секретаря НАТО з питань науки та довкілля, керівника Наукового комітету НАТО І.Силларда з метою презентації "Наукової програми НАТО".

червень - візит до Києва Оборонного коледжу НАТО в Римі.

червень - візит до Києва делегації Північно-Атлантичної Асамблеї (ПАА) (представників Політичного комітету та Комітету з питань оборони та безпеки).

липень - перший робочий візит до Києва юридичних експертів НАТО на чолі з Радником Генерального секретаря НАТО з правових питань Б.Де Відтсом.

вересень - другий робочий візит юридичних експертів НАТО до Києва на чолі з Радником Генерального секретаря НАТО з правових питань Б.Де Відтсом.

жовтень - візит голови Економічного комітету, керівника Економічного директорату НАТО Д.Жоржа.

жовтень - візит Міністра закордонних справ України Б.І.Тарасюка до штаб-квартири НАТО у Брюсселі, проведення зустрічі з Генеральним секретарем НАТО лордом Дж.Робертсоном.

грудень - засідання Комісії Україна-НАТО та РСАП на рівні міністрів закордонних справ, проведення зустрічі з Генеральним секретарем НАТО лордом

Дж Робертсоном та низки інших двосторонніх зустрічей з керівниками зовнішньополітичних відомств країн-членів НАТО та РЄАП.

Пройшли також візити представників міністерств та відомств України, залучених до співробітництва з НАТО, зокрема Міністерства оборони та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що 1999 рік характеризувався піднесенням рівнем партнерства між Україною та НАТО, потужний поштовх якому було закладено свого часу підписанням у 1997 році Хартії про особливе партнерство між Україною та НАТО – найважливішого і по суті універсального документа, який формує увесь характер і комплекс відносин між Україною та НАТО. Саме завдяки безпрецедентному характеру Хартії темпи розвитку співробітництва між Україною та НАТО значно випереджують рівень відносин НАТО з іншими державами-партнерами.

Головною метою співробітництва України з НАТО у 2000 році залишалось забезпечення надійних гарантій державного суверенітету, політичної незалежності, територіальної цілісності та непорушності державних кордонів, створення сприятливих умов для економічного розвитку України як невід'ємної частини єдиного європейського економічного простору, зміцнення регіональної стабільності і добросусідських відносин.

27-28 січня 2000 року відбувся офіційний візит в Україну Генерального секретаря НАТО лорда Дж.Робертсона. Вхід візиту Дж.Робертсон був прийнятий Президентом України Л.Д.Кучмою та Прем'єр-Міністром України В.А.Ющенком. відбулися переговори з Генеральним секретарем НАТО Міністра закордонних справ України Б.І.Тарасюка та Міністра оборони України О.І.Кузьмука, а також зустрічі з Секретарем РНБО України Є.К.Марчуком, Головою Одеської облдержадміністрації С.Р.Гриневським, командуванням Південного оперативного командування Збройних Сил України, викладачами та студентами Дипломатичної академії при МЗС України, Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка та Національної академії оборони України.

Під час візиту було обговорено стан і перспективи подальшого розвитку співробітництва Україна-НАТО, поглиблення практичної співпраці на окремих напрямках, зміцнення інституційно-правової бази відносин з Альянсом, актуальні проблеми безпеки в євроатлантичному регіоні, співпрацю в рамках миротворчих операцій на Балканах.

1 березня 2000 року в Києві планується проведення першого засідання Комісії Україна-НАТО на рівні послів за участю Міністра закордонних справ України Б.І.Тарасюка